מסורת הש"ס

א בבלי מנחות נב,א.

ב. עיין בבלי שם.

גרסות

או שלימה — בין הערבים בכתי"ל: **או מחצה בשחרית ומחצה בין הערבים** או **שלימה בשחרית ובטילה בין הערבים** ובכתי"מ: **או מחצה בשחרית ומחצה בין הערבים.**

דכתיב מנחת תמיד בכתי"ל ובכתי"מ מילים אלו חסורות.

או לוג ומחצה — ומחצה בין הערבים בכתי"מ משפט זה חסר.

אף כאן שני קומצין בכתי"ל: **אף כאן שני קמצין מה תמן צריכה ליה אף הכא צריכה ליה.**

שימעלו בה יש בדפוסים: **שלא ימעלו בה.**

בר בא: ולא יאות [וכי לא יפה נכון] **הוא** מה שר' בא בר ממל **מקשה?** ובתירוץ הסתירה אומרים כי **אתא** [בא] **ר' יעקב בר אחא** ואמר בשם **ר' אבהו בשם ר' יוחנן** כך: מה שאמר ר' שמעון במשנתנו שתנאי בית דין הוא שתהא באה משל ציבור, אין כוונתו לומר שמדין תורה הריהי באה משל היורשים, אלא אף **דבר תורה הוא שתהא באה מן הציבור** (מתרומת הלשכה), וכדרש הכתוב "חק עולם". ואולם מאחר **והייתי אומר** שמן הדין לא יגבו לצורכה משל הציבור, שהרי לא קרבן ציבור היא, אלא **יגבו לה** משל היורשים לכך **התקינו** חכמים **שתהא באה מתרומת הלישכה**, כדין תורה.

א שנינו במשנה שמנחת החביתין הבאה לאחר שמת הכהן הגדול ועדיין לא מינו כהן גדול אחר תחתיו, לא היתה מוקרבת לחצאין אלא שלימה היתה קריבה. ובענין זה **ר' יוסה אמר, ר' יוחנן בעי** [שאל] שאלה זו: **מהו** (מה היא) משמעות הדברים, האם כוונת המשנה לומר ששיעור מנחה זו צריך להיות עשירית האיפה **שלימה בשחרית** וכן עשירית האיפה **שלימה בין הערבים**, ונמצא שמקריבים שתי עשיריות האיפה ביום, **או** שמקריבים עשירית האיפה **שלימה בשחרית** ואולם כיון שכבר הוקרבה עשירית האיפה באותו יום הרי מנחה זו **בטילה בין הערבים?** והוסיף ר' יוסי: אפילו **כד תהא פשיטא ליה** [כאשר תיפתר לו] לר' יוחנן שאלה זו, ויכרייע כי מנחה זו צריכה להיות קריבה כשהיא שלימה בבוקר ובבין הערבים, **דכתיב** [שכן נאמר] **"מנחת תמיד"** ("זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו עשירית האיפה סולת מנחה תמיד מחציתה בבוקר ומחציתה בערב". ויקרא ו, יג), עדיין יש לברר: **שלשת לוגין** שמן שמביא הכהן הגדול בכל יום עם עשירית האיפה סולת (ראה מנחות נא,א) וכרגיל הריהו מחלקן לשתים, לוג וחצי בא עם מחצית עשירית האיפה סולת למנחת הבוקר, ולוג וחצי בא עם המחצית האחרת בין הערבים, **מה הן**, כלומר, מה יהא דינם במקרה זה? האם כיון שמקריבים עשירית האיפה שלימה בשחרית ועשירית האיפה שלימה נוספת בין הערבים, גם בענין השמן יהא הדין כן, שצריך להביא **שלשת לוגין שחרית ושלשת לוגין בין הערבים, או** שמא רק **לוג ומחצה שחרית ולוג ומחצה בין הערבים? אמר ר' חזקיה: אוף הדא צריכה ליה** [גם זו נשאלה לו]: **שני קומצין** לבונה הבאים כרגיל עם מנחת החביתין של הכהן הגדול בכל יום, האחד עם מנחת הבוקר והשני עם מנחת בין הערבים (כשיטת אבא יוסי בן דוסתאי במנחות נב,א), **מה הן?** מה יהא דינם במקרה זה? האם כיון שמקריבים עשירית האיפה שלימה בשחרית ועשירית האיפה שלימה נוספת בין הערבים, גם בענין הלבונה יהא הדין כן, שצריך להביא **שני קומצין בשחרית ושני קומצין בין הערבים, או** שמא רק **קומץ אחת בשחרית וקומץ אחת בין הערבים? אמר ר' יוסה: כלום למדו** לשיעור הלבונה שהוא **קומץ** האם **לא ממנחת חוטא** (בגזירה שווה. ראה לעיל יח,ב)? ואם כן למד גם דין זה ממנחה זו, **מה להלן** במנחת חוטא כאשר שיעור המנחה כפול (כגון שלא הביאו מנחה עם תמיד של שחר, שצריכים להביא אותה בין הערבים) הריהי צריכה **שני קומצין, אף כאן** שיעור הלבונה, כיון ששיעור המנחה כפול, צריך גם שיעורה להיות כפול, כלומר, **שני קומצין.** ודוחים: לר' חזקיה הדבר כלל אינו ברור שכאשר שיעור המנחה כפול הריהי צריכה גם קמיצה כפולה, **ומה תמן צריכה ליה** [מה שם, במנחת חביתין הריהו צריך פתרון לו, כלומר, הריהו מסופק] האם שיעור הלבונה צריך להיות כפול, **אף הכא צריכה ליה** [גם כאן, בכל מנחה אחרת הריהו צריך פתרון לו, הריהו מסופק] אם כאשר שיעור המנחה כפול הרי צריכה לקמיצה כפולה. ודחייה אחרת לדברי ר' יוסה **אמר ר' חזקיה** עצמו: **כלום למדו** חכמים ששיעור השמן הבא עם מנחת החביתין הוא **שלשת לוגין** האם **לא מתמיד של בין הערבים** (וכן של הבוקר), ששיעור השמן הבא עם קרבן התמיד הוא כשיעור זה, ואם כן כפי שיש ללמוד את שיעור הלבונה ממנחת חוטא, כך יש ללמוד את שיעור השמן ממנחת התמיד, ברוקא אומר: "סלת מנחה תמיד" — הוא הדין כמנחת תמידין, מה תמידין שלשה לוגין וכו'. וגירסת הספרים והמפרשים נשתבשו מאד.

בַּר בָּא: וְלֹא יָאוּת הוּא מַקְשֶׁה? אֶתָּא רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: דְּבַר תּוֹרָה הוּא שֶׁתְּהֵא בָּאָה מִן הַצִּבּוּר. (כֵּיוָן דְּחָזֵי דְּקָא מִידְחֲקָא לִשְׁכָּה) הֲיִיתִי אוֹמֵר יִגְבּוּ לָהּ (מִן הַיּוֹרְשִׁין) (כֵּיוָן דְּחָזֵי דְּפָשְׁעֵי בָּהּ) — הִתְקִינוּ שֶׁתְּהֵא בָּאָה מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

א רַבִּי יוֹסֵה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בָּעֵי: [א]מַהוּ שְׁלִימָה בְּשַׁחֲרִית וּשְׁלִימָה בֵּין הָעַרְבַּיִם? אוֹ שְׁלִימָה בְּשַׁחֲרִית וּבְטֵילָה בֵּין הָעַרְבַּיִם? כַּד תְּהֵא פְּשִׁיטָא לֵיהּ, דִּכְתִיב "מִנְחַת תָּמִיד שְׁלֹשֶׁת לוּגִין" מַה הֵן, שְׁלֹשֶׁת לוּגִין שַׁחֲרִית וּשְׁלֹשֶׁת לוּגִין בֵּין הָעַרְבַּיִם, אוֹ לוֹג וּמֶחֱצָה שַׁחֲרִית וְלוֹג וּמֶחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם? אָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה: אוּף הָדָא צְרִיכָה לֵיהּ: [ב]שְׁנֵי קוֹמְצִין מַה הֵן, שְׁנֵי קוֹמְצִין בְּשַׁחֲרִית וּשְׁנֵי קוֹמְצִין בֵּין הָעַרְבַּיִם, אוֹ קוֹמֶץ אַחַת בְּשַׁחֲרִית וְקוֹמֶץ אַחַת בֵּין הָעַרְבַּיִם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵה: כְּלוּם לָמְדוּ לַקּוֹמֶץ — לֹא מִמִּנְחַת חוֹטֵא, מַה לְּהַלָּן שְׁנֵי קוֹמְצִין — אַף כָּאן שְׁנֵי קוֹמְצִין (מַה תַּמָּן צְרִיכָה לֵיהּ אַף הָכָא צְרִיכָה לֵיהּ). אָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה: כְּלוּם לָמְדוּ שְׁלֹשֶׁת לוּגִין לֹא מִתָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם,

קרבן העדה

ולא יאות הוא מקשה — בתמיה, דודאי שפיר קא מקשי. אי נמי: בניחותא, דלאו שפיר מקשה, דידע רבי חייא בר בא דשני תקנות הוו. **הייתי אומר** — שיגבו מכל ישראל לצורך עשירית האיפה ותנאי בית דין הוא שתבא מתרומת הלשכה, אבל לעולם מן התורה משל צבור. **בעי** — הא דתני במתניתין "ושלימה היתה קריבה", מי אמרינן שלימה שחרית ושלימה בין הערבים. הכי גרסינן: **ושלימה בין הערבים, או שלימה שחרית ובטילה בין הערבים** — וכן הוא ב"התכלת". **כד תהא פשיטא ליה** — כלומר, אתלמוד לומר דשלימה שחרית ושלימה בין הערבים. **שלשה לוגין מה הן** — דלעשירית האיפה היה הכהן גדול מביא שלשה לוגין. וקמבעיא ליה: כשמת כהן גדול והיתה המנחה כפולה בסולת, אם היתה כפולה גם בשמן, או לא. **אוף הדא צריכה ליה** — גם זה מבעיא ליה. **שני קמצין מה הן** — דסבירא ליה לחזקיה כאבא יוסי בן דוסתאי שסובר ב"התכלת" דבכל יום היה כהן גדול מביא שני קמצין לבונה ומקריב אחד מהן בשחרית וא' בין הערבים, ואמר רבי יוחנן התם דהלכתא כאבא יוסי, וקמיבעיא ליה: כשהוא מביאה שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים, אם מביא כל פעם שני קומצין, או דלמא בקומץ אחד סגי. **כלום למדו לקומץ** — כלומר, דלבונה בעי קומץ למדו ממנחת חוטא, כדתניא בפרק דלעיל. **מה להלן שני קמצין** לכל עשרון קומץ לבונה, דסבירא ליה כי היכי דבעינן שעור שמן לכל עשרון אפילו נעשו הרבה עשרונות בכלי אחד, כדתנן בפרק "שתי מדות", הכי נמי בעינן קומץ לבונה לכל עשרון, הוא הדין כאן דכופל הסולת — כופל נמי הקומצין.

תקלין הדתין

דבר תורה משל צבור הייתי אומר יגבו לה — כלומר, הא ודאי פשיטא דמשל צבור דבר תורה, מקרא ד"חק עולם", אבל הייתי אומר שלא ליקחה מתרומת הלשכה, אלא לגבות מכל יחיד ויחיד, דהכי משמע קרא ד"חק עולם" — משל עולם. ותתנו בית דין שיהא באה מתרומת הלשכה, ואיזה תלמיד טועה נסתבך בתירוצא דבבלי שם והרכיב לה בתירוצא דהכא דירושלמי. ולא נהיר ולא בהיר ולא צחיר, דסוגיא דירושלמי סבירא ליה דלא הוה אלא חדא תקנה וכדפרישית, ובבבלי משני שתי תקנות הוו. **רבי יוחנן בעי שלימה בשחרית כו'** — אמשנה קאי, דקתני ברבי יוחנן: "ושלימה היתה קריבה", ומבעיא ליה: או שלימה בין הערבים גם כן, או דילמא בין הערבים בטילה. **ודא צריכא ליה** — הא מבעיא ליה. **שלשה לוגין מהו** — כלומר, אלו השלשה לוגין שהיה מביא הכהן גדול וחוצהו, לוג ומחצה בבוקר ולוג ומחצה בין הערבים, ועכשיו כשמת והוכפלה הסולת כדקתני לה בברייתא דלעיל שלמה בבוקר כו', ומספקא ליה: אם הוכפל גם כן השמן, או דילמא סולת דגלי קרא דאותה לרבי יהודה ולרבי שמעון מתקטר — גלי, אבל בשמן לא גלי קרא. **קומץ בשחרית** — אי אמרינן הואיל והוכפלה סולתה — הוכפלה לבונתו, או דילמא מאי דגלי — גלי. **אמר רבי יוסי** — מהדר למפשט בעיא שניה. **כלום למדו לקומץ דלבונה לא מלחם הפנים** — דהא גבי חביתין לא כתיב קומץ כלל, ועל כרחך מלחם הפנים למדו לקומץ דחביתין, או מגזרה שוה ד"חק עולם" דבתרוייהו כתיב. או דסבירא ליה כסוגיא דלעיל פרק ששי דלמד לשיעורא דקומץ מלחם הפנים לכל המנחות. **מה להלן שני קמצים אף כאן שני קמצים** — ותיבת "בחסר" ליתא בנוסח הירושלמי. ואי גרסינן לה, צריך לומר דהכי קאמר: בהפחות — אינו פחות משני קומצין, דבלחם הפנים חסר לבונתה פסול, כדאמרינן מנחות (יא,ב), הכא נמי שני קומצין, קומץ אחד בבוקר וכו'. והוא אליבא דרבנן דפליגי אאבא יוסי בן דוסתאי בבבלי מנחות (נב). **אמר רבי חזקיה** — מהדר למפשט קמייתא. **כלום למדו לשלשה לוגין לא מתמיד** — הכי מפורש בספרא פרשה "צו" פרשה ד' פסקא ה', וכן הוא במנחות (נא,א), רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן עבודה הלכות תמידין ומוספין פ"ג הכ"ב).

עיונים

ולא יאות הוא מקשה משפט זה יכול להתפרש בשתי דרכים. האחת (כבפירוש בפנים), שאמר זאת ר' חייא בר בא בלשון תמיהה, וכמסכים לתמיהת ר' בא בר ממל, ופירוש הדברים: האם יש הטוען שלא טוב שאל ר' בא (קרבן העדה בפירוש אחד, ועוד). והשניה, שאמר כן בלשון ניחותא, כלומר, לא טוב מקשה ר' בא בר ממל, שלדעתי אין הדברים סותרים, וכמבואר מיד בתירוץ הגמרא (קרבן העדה בפירוש שני).

שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים נחלקו אחרונים באשר לאופן בו בא עשרון שלם זה. יש שאמרו שאין דרך הבאת עשרון שלם שווה לדרך הבאת חצי העשרון (על ידי הכהן הגדול עצמו). שכן הכהן הגדול היה מביא מהעשרון שתים עשרה חלות, וחוצה אותן, ומקריב שש חלות בבוקר ושש חלות בערב. ואילו כאשר עשרון שלם בא בבוקר ובערב — זה וזה בא בשתים עשרה חלות (תפא"י). ויש שאמרו שאין הבדל בדרך הבאת חצי העשרון או עשרון שלם — שזה וזה באים בשש חלות (מנ"ח).

אורח ההלכה

שלימה וכו' מת הכהן הגדול קודם שהקריב את מנחת החביתין — מקריבים אותה עשרון שלם בבוקר ועשרון שלם בין הערבים. ואין כופלים את שמנה ואת לבונתה אף על פי שהוכפלה הסולת, אלא מפרשים להם שלושה לוגי שמן וקומץ לבונה, לוג ומחצה שמן וחצי קומץ לבונה לצורך העשרון של הבוקר ולוג ומחצה שמן וחצי קומץ לבונה לצורך העשרון של בין הערבים. כשיטת חכמים במנחות (נב,א). (רמב"ם ספר עבודה הלכות תמידין ומוספין פ"ג הכ"ב).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

קרבן העדה

ומשני: **מה תמן צריכה ליה** – כי היכי דמיבעיא ליה גבי חביתי כהן גדול אם כופל הקומצין, הכי נמי מיבעיא ליה במביא מנחות הרבה בכלי אחד אם צריך קומץ לבונה לכל אחד, או סגי ליה בקומץ אחד, יהיו המנחות ששים או אחד. ובגירסת הירושלמי שבבבלי לא גרסינן כאן "מה תמן צריכא ליה". **כלום למדו שלשה לוגין** דחביתין בעינן שלשה לוגין אלא מתמיד, שנאמר גבי חביתין "מנחת תמיד" – הרי היא לו כמנחת תמיד, מה להלן שלשה לוגין לעשרון – אף כאן שלשה לוגין לעשרון. ומשני: **מה תמן צריכה ליה** – כי היכא דקמבעיא ליה בחביתין, הכי נמי מבעיא ליה בתמיד, כגון שלא הקריב מנחה בבקר שהביאה אפילו בערב, דכתיב "ומנחתם ונסכיהם" בלילה או למחר אם צריך שלשה לוגין לכל אחת, או דסגי להו בשלשה לוגין. אי נמי: "ומה תמן כו'" מדברי רבי חזקיה הוא, דקאמר לרבי יוסה שהשיב על דבריו, דקאמר דלא קמבעיא ליה לרבי יוחנן אקומץ דדומיא דמנחת חוטא הוא, וקאמר רבי חזקיה: אם כן מאי קמבעיא ליה לרבי יוסה משלשה לוגין, נילף מתמיד! אלא ודאי מאי דגלי – גלי, מאי דלא גלי – לא גלי, אם כן הוא הדין לענין קמצין. והראשון נראה לי עיקר. **בדין היה שימעלו** באפר פרה, אלא שתנאי בית דין הוא שאין מועלין באפרה. ופריך: **והא תני "חטאת היא"** דכתיב בפרה, ללמדך שמועלין בה כשאר חטאות עד שלא היתה להן שעת היתר לכהנים. **הכי גרסינן:** "היא" – בה מועלין, ואין מועלין באפרה. **משתקשקין בה** – באפרה היו מתרפאין, ונותנים אותה על גבי מכותיהן, דאפר מרפא מכה. **כיון שנגדרו** – ופרשו: מספק הזאות אם נטמאו בספק טמאת המת לא היו מזין עליו שלא ימעלו בה. **האשה הזאת במה היא מתכפרת** – לא גרסינן לה הכא. ואגב גררא דריש פרקא מייתי ליה לכאן. **ואת האובדות** – שנאבד המעות בין שקלים לנדבה, וכדאמרינן לעיל בריש פרקא, דאם לא כן האשה הזאת במה מתכפרת.

הדרן עלך פרק מעות שנמצאו

תקלין חדתין

בדין הוא שימעלו – באפר פרה, אלא שתנאי כו'. **והתני חטאת מלמד כו' בה מועלין ואין מועלין באפרה** – הכי פריך: דאמר תנאי בית דין דאין מועלין, הא ברייתא תני דמדאורייתא אין מועלין באפרה! והכי פריך בבבלי במנחות שם. ומשני: **בתחלה היו מקשקשין** – לשון זילותא, ד'קשקוש' לשון זילותא הוא. ונותנין אותה על גבי מכותיהן, וגזרו שימעלו בה. וכיון שנגדרו, גזרו שלא ימעלו בה. וניחא מה שאמר שהוא תנאי בית דין. ובבבלי קאמר: כיון דחזו דפרשי מספק הזאות, אוקמוה אדאורייתא, ודלא כהמפרשים. **האשה הזאת במה מתכפרת** – כיון דיפלו לעולה והיא צריכה חטאת לכפרתה. ומשני: תנאי בית דין כו', וכדפרישית בריש פרקין.

סליק פרק שביעי

מַה לְהַלָּן שְׁלֹשֶׁת לוּגִין – אַף כָּאן שְׁלֹשֶׁת לוּגִין. וּמַה תַּמָּן צְרִיכָה לֵיהּ – אַף כָּאן צְרִיכָה לֵיהּ.

ב "שֶׁלֹּא יִהְיֶה" כו'. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן: בְּדִין הָיָה שֶׁיִּמְעֲלוּ בָהּ, וְהֵן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יִמְעֲלוּ בָהּ. וְהָא תָּנֵי: [ג]"חַטָּאת" – מְלַמֵּד שֶׁמּוֹעֲלִין בָּהּ! — בָּהּ מוֹעֲלִין וְאֵין מוֹעֲלִין בְּאֶפְרָהּ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מִשְׁתַּקְשְׁקִין בָּהּ וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי מַכּוֹתֵיהֶן, וְגָזְרוּ שֶׁיִּמְעֲלוּ בָהּ. כֵּיוָן שֶׁנְּגְדְּרוּ – גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יִמְעֲלוּ בָהּ.

ג "וְעַל הַקִּינִּין" כו'. הָאִשָּׁה הַזֹּאת בַּמֶּה הִיא מִתְכַּפֶּרֶת? [ד]אָמַר רַבִּי יִצְחָק: תְּנַאי בֵּית דִּין הוּא: [ה]הַמְסַפֵּק אֶת הַקִּינִּין הוּא מְסַפֵּק אֶת הַפְּסוּלוֹת וְאֶת הָאוֹבְדוֹת.

הדרן עלך פרק מעות שנמצאו

ולומר כך: **מה להלן** במנחת התמיד שיעור השמן הוא קבוע, **שלשת לוגין, אף כאן** בעניינו, כשמנחת החביתין באה עישרון שלם, **בא עמה** שמן בשיעור **שלשת לוגין** בין בבוקר, בין בבין הערבים. ואם כן **מה תמן צריכה ליה** [מה שם, בענין שיעור השמן הריהו צריך פתרון לו, הריהו מסופק], שכן אף שכמות הסולת הוכפלה מן הדין, לא נאמר דין מפורש בענין שיעור השמן במקרה זה, ויתכן שאף בעניינו יוותר שיעור השמן על שלושה לוגים בלבד, **אף כאן צריכה ליה** [מה שם, בענין שיעור הלבונה הריהו צריך פתרון לו, הריהו מסופק] אם יש להכפיל את שיעורה, או שמא רק שיעור הסולת הוכפל ולא שיעור הלבונה.

ב שנינו במשנה בין התקנות שתקנו בית דין, **שלא יהיה** הנהנה מאפר פרה אדומה מועל. **ר' שמעון בר נחמן** אומר **בשם ר' יונתן:** מדברי המשנה משמע **שבדין** (מעיקר הדין, מדין תורה) **היה** צריך להיות **שימעלו בה, והן,** חכמים, **גזרו שלא ימעלו בה.** והדברים תמוהים, שכן **והא תני** [והרי שנויה ברייתא]: נאמר בענין פרה אדומה "חטאת היא" (במדבר יט, ט), והמלה **"חטאת" מלמד** שהיא כקרבן חטאת, **ושמועלין בה** כדרך שמועלים בקרבן חטאת. אכן המלה "היא" באה למעט וללמד כי רק **בה** עצמה **מועלין ואין מועלין באפרה.** והרי שסבורה הברייתא שאין מועלים באפרה מן התורה! **אמר ר' אבהו:** אכן מן התורה אין מועלים באפרה, אלא מאחר **וברא שונה** (בתחילה) **היו** הכהנים מזלזלים בקדושתה **ומשתקשקין** (מתנקים) **בה,** באמצעות אפר הפרה, **ואף היו נותנין אותה** את האפר **על גבי מכותיהן** לשם רפואה, ולפיכך **גזרו** חכמים **שימעלו בה. כיון** שחזרו הכהנים **ונגדרו** (עשו גדר לעצמם) ולא השתמשו יותר באפר הזה אלא לצורך מי חטאת, חזרו חכמים והעמידו את דין האפר על דין תורה **וגזרו שלא ימעלו בה** עוד.

ג עוד שנינו במשנה בין התקנות שתקנו בית דין: **ועל הקינין** הפסולות שלדעת התנא קמא הריהן באות משל הציבור, ולדעת ר' יוסי המספק את הקינים הוא מספק את הפסולות. ומכיון שהוזכרו הקינים, מזכירים שוב את ששנינו במשנה בתחילת הפרק שכסף שנמצא בין השופר של "קינין" לבין השופר של "גוזלי עולה" יפול ל"גוזלי עולה", ושואלים (וכפי שכבר שאלו לעיל יט,א): **האשה הזאת,** שהכסף של הקן שלה אבד וניתן לשופר "גוזלי עולה", הרי מקריבה בסופו של דבר רק עולה, והרי מעיקר הדין הריהי צריכה להקריב גם חטאת העוף, **ובמה** אם כן **היא מתכפרת? אמר ר' יצחק: תנאי בית דין הוא,** שאותו אדם **המספק את הקינין** במקדש, **הוא מספק** גם עופות נוספים כדי להחליף **את הפסולות** וגם **את האובדות,** ואשה זו מקריבה חטאת מאותם עופות נוספים.

מסורת הש"ס

ג. בבלי שם נא,ב. וראה ספרי זוטא במדבר יט,ט.
ד. לעיל ה"א.
ה. ויק"ר (מרגליות) ב,ט.

גרסות

בה מועלין – כיון שנגדרו בכתי"מ מילים אלו חסרות.
ועל הקינין – היא מתכפרת בכתי"מ מילים אלו חסרות.
האשה הזאת בההגר"א: **תמן תנינן מחצה למחצה יפלו לגוזלי עולה האשה הזאת.**
המספק את הקינין הוא מספק בכתי"מ: **המפסיק את הקינין הוא המפסיק.**

לשון

משתקשקין
לשון ניקוי, רחיצה ומירוק (ראה ב"ר פרשת ויצא פס"ט, ח). יתכן שמקורו בלשון 'שכשוך' שמשמעותו – הנעה של חלק מגוף או חפץ בתוך מים.

עיונים

בה מועלין ואין מועלין באפרה בסוגיה המקבילה במנחות (נא,ב) כתבו התוס' כי כל עיקרו של לימוד זה שמן הכתוב "חטאת" שנוהג מן התורה דין מעילה בפרה אדומה עצמה לא נצרך אלא להשמיענו לענין דין מעילה אחר מעילה. שהרי כיון שפרה אדומה הינה מכלל קדשי בדק הבית — אין לנו צורך בכתוב מיוחד שילמדנו שיש בה דין מעילה, שכן בכל קדשי בדק הבית נוהג דין מעילה. ולא בא הלימוד מהכתוב הזה אלא להשמיענו שבפרה אדומה נוהג דין מעילה אחר מעילה, שלא בבקדשי בדק הבית שאין נוהג בהם דין זה (שהרי המעילה הראשונה כבר הפקיעה אותם מכלל קדושתם, ומעתה אין המעילה השניה נעשית בדבר הקדוש. מה שאין כן בקרבן הקדוש בקדושת מזבח, שאין המעילה הראשונה מפקיעה אותו מידי קדושתו, ולכך אף המעילה השנית נעשתה בדבר הקדוש). ויש מהאחרונים שתירצו כי נצרך לימוד זה, שכן אלמלא נדרש כן, היה מקום לומר שלא תיחשב הפרה האדומה אף בקדשי בדק הבית, שאין היא באה אלא לטהרתם של ישראל, והריהי כעין מקוואות של ציבור, שאינם קדושים בקדושת בדק הבית (שפ"א, גרי"ז, קר"א, חזו"א). אכן בעצם הנחתם של התוס' כי פרה אדומה היא בכלל קדשי בדק הבית, הרבו אחרונים לדון, האם היא מכלל קדשי בדק הבית או מכלל קדשי מזבח, ויש שהבחינו בין דינה של פרה אדומה קודם שחיטתה שיש בה רק קדושת בדק הבית, ולכך ניתנת היא לפדייה, ושלא כקרבן חטאת שאינו נפדה. לבין קדושתה לאחר שחיטתה, שנחשבת בכלל קדושת מזבח (ולכך אין היא ניתנת עתה עוד לפדייה (גרי"ז).

ואין מועלין באפרה הגמרא כאן מזכירה בדרשתה רק את המלה "חטאת", ואולם בגמרא במנחות (נב,א) מובאת הדרשה בשלימותה וכפי שנפרש כאן בפנים.

ובסוגייה במנחות שאלו התוס' מדוע נזקקים אנו ללימוד שמן הכתוב "היא" הממעט את אפר הפרה האדומה, שאין דינה כדין הפרה האדומה עצמה, ואין באפר דין מעילה מן התורה, והרי כלל הוא שאפרם של ההקדשות מותר (תמורה לד,א)! והסבירו שהודעמדה הלכה זו בסוגיית תמורה שם רק באופן שריפה כזה שבו היה דין מעילה בקודש זה, ויצא בכך לחולין. ולכך כאשר נשרף הקודש ואין יודעים אם יד אדם היתה בשריפה זו, ואפשר שנשרף מאליו, ולא היתה בו מעילה — לא הותר האפר. ומעתה, באפר פרה אדומה, כיון שלא נעשתה דין מעילה בשריפתה, שהרי נשרפה הפרה כמצוותה — לא הותר האפר. והיה איפוא מקום לומר שיהיה דין מעילה אף באפר זה, ולכך נזקקים אנו ללימוד זה שאין בה דין מעילה.

והוסיפו עוד התוס' כי אף לשיטה (בסוגיית תמורה שם) הסבורה כי אפרם של כל הקדשים מותר, ובכל אופני השריפה (מלבד אפר תרומת הדשן, שיש בו לימוד מיוחד שהריהו אסור), נזקקים אנו ללימוד זה שלפנינו המשמיענו שאין דין מעילה באפר פרה אדומה. שכן היה מקום לומר ששונה הוא אפר פרה אדומה משאר אפרי הקדשים, שהרי שאר כל אפרי הקדשים נוצרו בעקבות שריפה שאין בה מצווה. מה שאין כן אפר פרה אדומה הנוצר משריפה של מצוה, שהרי כל עיקרה של מצוות פרה אדומה אינו אלא על מנת לבוא לידי אפר בשריפתה. והיה איפוא מקום לומר שיהיה דין מעילה באפר זה, ולכך נצרך הפסוק להשמיענו שאינו כן. ועוד הבחינו התוס' בין שאר אפרי הקודש, שכבר נעשתה מצוותם לבין אפר פרה שטרם נעשתה מצוותו (שהרי לא נעשה אפר זה אלא על מנת להוות ממנו על הטמאים). ולכך היה מקום לומר שינהג דין מעילה באפר זה, ובא הלימוד מהפסוק לשלול אפשרות זו.

ונותנין אותה על גבי מכותיהן שכן היא שיטתו של רב אשי (בסוגיית מנחות נב,א) הסבור כי בכל מקרה שבו מניחים אפר על גבי מכה, כיון שניכר לכל כי הדבר נעשה לשם רפואתה של המכה — מותר הדבר, אף שבהבנתת אפר זו עשוי להיות כרוך צד של איסור (וכגון זה המניח אפר על מכתו, ועל ידי כך נראית המכה כבתובת קעקע, ובכלל האיסור של "וכתובת קעקע לא תתנו בכם", ויקרא יט, כח. מכות כא,א). ואף כאן, הגם שנראה הדבר כברוך בצד של איסור, שנהנה הוא מן הקדשים, כיון שניכר הדבר שנעשה הדבר לצורך רפואתו — מותר הדבר. וכיון שהותר, נהגו בכך אנשים, ונמצא אפר פרה אדומה מוזלזל (תוס' מנחות נב,א).

גזרו שימעלו בה בסוגיית מנחות (שם) נחלקו ראשונים במשמעה של גזירה זו. שיש שאמרו שהכוונה היא שעמדו חכמים וגזרו (כדי למנוע את הזלזול באפר פרה אדומה) שינהג דין מעילה באפר זה, הגם שאין בו דין מעילה מן התורה (רש"י). ויש שאמרו שעמדו חכמים וגזרו שתחול קדושת דמים באפר זה, ומעתה כל הנהנה מאפר זה הריהו מועל בדבר הקדוש בקדושת דמים, והריהו איפוא מועל מן התורה (שטמ"ק בשם רש"י).

גזרו שלא ימעלו בה שחזרו והעמידו את דין האפר על דין התורה שאין מועלים בו. וטעם הדבר, שכן בעקבות גזירת חכמים שיהא דין מעילה אף באפר פרה, לא רק שלא זלזלו עוד באפר הפרה בשימוש בו לצרכי רפואה, אלא אף נמנעו מלהנותו במקרים של ספק, והתחברר שפעלה הגזירה יותר מן הראוי והמצוי, ולכך ראו חכמים צורך בביטולה של גזירה זו, ולחזור ולהעמיד במקודם את דין התורה, שאין מעילה באפר פרה אדומה (רמב"ם פי"המ"ש שקלים, וכן הוא בירושלמי שם). וכתבו האחרונים כי מתוך כך יש להסיק אף בשאר גזירותיהם של חכמים, שאם גזרו בדבר מסויים מפני טעם כלשהו, ופעלה גזירה זו את פעולתה ושוב אותו טעם לא קיים עוד — יש מקום שיעמדו חכמים ויבטלו אותה גזירה, שהרי מעתה אין עוד צורך בה (קר"א).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

קרבן העדה

הלכה א משנה כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין – ולא מחזקינן להו ברוקו של זב וזבה שהן מטמאין אדם וכלים, משום דאזלינן בתר רובא. חוץ משל שוק העליון – בגמרא מפרש טעמא.

שבאמצע טמאים – משום דזבין וזבות שכיחי ומהלכים באמצע הדרכים, והטהורים מסתלקין לצידי הדרכים מקום שאין דריסת הרגל מצויה, ומזהירין לכל טמא שלא יגע בהן. אבל בשעת הרגל שרוב ישראל טהורין, הטמאים מסתלקין לצדדים שלא יטמא את העם, והטהורים הולכין באמצע הדרכים. הלכך בשעת הרגל רוקין הנמצאים באמצע טהורין ושבצדדין טמאין. **דרך ירידה לבית הטבילה** – שתי דרכים היו למקוה, באחד יורדים ובאחד עולים שלא יגעו הטמאין בטהורין. ושל דרך ירידה ודאי טמאין, לפי שנפלו מיד המביאין לטבילה. **שלא כירידתן עלייתן** – דבירידתן ודאי טמאין היו, לכך היו מורידין לבית הטבילה, ובעלייתן טהרו לאחר שהטבילן. **רבי יוסי אומר כולן טהורין** – דלא גזרו על ספק כלים בירושלים. **מגריפה** – כלי שגורפין וכונסים בו עצמות המתים כשהם מפוזרין. **מריצה** – מפרש בגמרא. **שוחט בו מיד** – דודאי הטבילה בעלים מאתמול כדי שיהיה לה הערב שמש ותהא רואיה לשחוט בה היום בערב פסח. **בשלשה עשר שונה ומטביל** – כלומר, אף על גב דאיכא למימר כבר הטבילוה בעלים – צריך המוצאה להטבילה שנית, דשמא לא הטבילוה בעלים, דהוה לה שהות להמתין עד סמוך לחשיכה. ואף על פי שלא גזרו על ספק כלים, אפילו הכי גבי קדשים הצריכוה טבילה. **קופיץ** – סכין גדול. רובן עשויין לחתוך בשר ולשבר בו עצמות. **בזה ובזה** – בשלשה עשר ובארבעה עשר שונה ומטביל, לפי שעיקרה לחגיגת ששבירת העצם מותר בה. ואיירי כגון שהיו הכהנים טמאי מתים בספק וחל שביעי שלהן בערב פסח, דאין מביאין עמו חגיגה, דהוה ליה כפסח הבאה בטומאה. וחגיגת חמשה עשר יעשו בטהרה, ואין הכהנים שהן טבולי יום מטמאין הסכין שאין טבול יום אפילו דמת מטמא כלים. **חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט בה מיד** – ולא אמרינן כיון דשבת הוא לא נשחט בה מספיקא שמא טמאה היא ונמצא הפסח טמא ומחלל את השבת שלא במקום מצוה. ויש מפרשים: שוחט בה מיד – בקופיץ קאמר. דאף על גב דאין חגיגה בשבת, מכל מקום חזקה שהטבילוה מערב שבת לצורך חגיגת ארבעה עשר.

תקלין חדתין

כל הרוקין כו' טהורין – ולא גזרינן שמא של טמאים הם שהן מטמאין אדם וכלים, משום דאזלינן בתר רובא. **של שוק העליון** – בגמרא מפרש. **שבאמצע שבצדדין** – בגמרא מפרש טעמא מאי. **כל הכלים כו' דרך ירידה כו'** – שהיו שתי דרכים, אחת – שהיו נושאין הכלים לטובלן, והוא דרך ירידה, והשניה – דרך עלייתן מהטבילה. **שלא כדרך ירידתן** – דבירידתן ודאי טמאים הוו, מה שאין כן בעלייתן. **עצמות המתים. שוחט בה מיד** – פסחו. ואין צריך להטבילה זה המוצאה, דמסתמא הטבילה בעלים בארבעה עשר. **בשלשה עשר שונה ומטביל** – כלומר, אף על פי שספק שמא הטבילוה הבעלים, זה שונה ומטבילה מספק, שמא עדיין לא הטבילוה, שהיה להן שהות ביום להטבילה ולהעריב שמשה. **קופיץ** – סכין גדול הוא, ורובן אינן לשחיטה אלא לחיתוך בשר ולשבירת עצמות. **בין בזה כו'** – אפילו נמצאת בארבעה עשר. **שונה כו'** – דמתוך שאין שבירת העצם בפסח, הבעלים אין צריכים לה כל ארבע עשר עד למחר, ויש לומר: לא הטבילה, שהיה לו שהות ביום להטבילה סמוך לבין השמשות. **חל ארבעה עשר בשבת שוחט** – בקופיץ זה מיד, ואינו צריך להטביל. דאף על גב דשמא בעלים היה להן סכין לשחוט ולא היתה קופיץ זו להן אלא לשבירת עצמות והיום אין שבירת העצם בשבת, אפילו הכי כיון דצריכה להם ביום טוב אחר שבת, כבר הטבילה מערב שבת, דהא בשבת לא מצו להטבילה. כמו ששנינו במסכת ביצה (יז,ב): חל יום טוב אחר השבת כו' מלפני השבת.

הלכה א משנה

[א] הָרוּקִין הַנִּמְצָאִין בִּירוּשָׁלַיִם טְהוֹרִין, חוּץ מִשֶּׁל שׁוּק הָעֶלְיוֹן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּשֶׁאָר כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, שֶׁבָּאֶמְצָע – טְמֵאִין, שֶׁבַּצְּדָדִין – טְהוֹרִין. וּבְשָׁעַת הָרֶגֶל – שֶׁבָּאֶמְצָע טְהוֹרִין שֶׁבַּצְּדָדִין – טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמְעוּטִין מִסְתַּלְּקִין לַצְּדָדִין. [ב] כָּל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִין בִּירוּשָׁלַיִם דֶּרֶךְ יְרִידָה לְבֵית הַטְּבִילָה – טְמֵאִין, וְדֶרֶךְ עֲלִיָּה – טְהוֹרִין, שֶׁלֹּא כִּירִידָתָן עֲלִיָּתָן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כּוּלָּן טְהוֹרִין, חוּץ מִן הַסַּל וְהַמַּגְרֵיפָה וְהַמְּרִיצָה הַמְיוּחָדִין לְקַבָּרוֹת. [ג] סַכִּין שֶׁנִּמְצֵאת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר – שׁוֹחֵט בָּהּ מִיָּד. בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר – שׁוֹנֶה וּמַטְבִּיל. קוֹפִיץ – בָּזֶה וּבָזֶה שׁוֹנֶה וּמַטְבִּיל. חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת – שׁוֹחֵט בָּהּ מִיָּד,

הלכה א כיון שעסקנו בפרק הקודם בדין מעות שנמצאו במקדש או בירושלים, ובדין בשר או בהמה שנמצאו בירושלים או סביבותיה, מביאים עוד בדין דברים הנמצאים בירושלים לענין טומאה וטהרה. **כל הרוקין הנמצאין בירושלים** לא גזרו עליהם חכמים טומאה (ראה עיונים). משום שלא היו מצויים בה גויים, ואף שאר הטמאים נמנעו מלבוא אליה משום ההקפדה היתרה שהיו נוהגים בירושלים בענייני טומאה. ולכן הם **טהורין**, שההנחה היא שרוק זה היה של אדם טהור, **חוץ משל שוק העליון**, שרוק הנמצא בו טמא, משום שהיו מצויים בו טמאים, אלו **דברי ר' מאיר. ר' יוסי אומר: בשאר כל ימות השנה**, כלומר, בכל הימים שאינם משלושת הרגלים (פסח, שבועות וסוכות) הרוקים שנמצאו **באמצע** הרחוב — **טמאין, ושבצדדין — טהורין**, שבכל ימות השנה (פרט לרגלים) היו מצויים ברחובות ירושלים טמאים רבים והיו הם מהלכים באמצע הרחוב, והטהורים שנמנעו ממגע בטמאים היו הולכים בצידי הרחוב, ולפיכך מסתבר שרוק הנמצא באמצע הרחוב — של טמא הוא, ושנמצא בצד — של טהור הוא. **ובשעת הרגל** שרוב האנשים הם עולי רגלים והם טהורים, הרוקין **שבאמצע — טהורין, שבצדדין — טמאין**, וטעמו, **מפני** שבשעת הרגל הטמאים שהם **מועטין מסתלקין לצדדין**. ועוד אמרו: **כל הכלים הנמצאין בירושלים בדרך הירידה לבית הטבילה — טמאין**, מפני שיש להניח שעוד לא טבלו אותם וטמאים הם, אבל אלה שנמצאים **בדרך עליה — טהורין**, שיש להניח שכבר נטבלו. וטעם ההבדל, **שלא כירידתן עלייתן**, שאפשר להבחין בבירור אם הם בדרך ירידה לבית הטבילה או העליה, אלו **דברי ר' מאיר**. ואילו **ר' יוסי אומר: כולן טהורין, חוץ מן הסל והמגריפה והמריצה המיוחדין לקברות** (לליקוט עצמות המת ולהקמת מצבה על קברו), שעליהם יש לחשוש שהם באמת טמאים, ואולם שאר כלים בוודאי טהורים הם. **סכין** שחיטה **שנמצאת בארבעה עשר** בניסן, יום שחיטת הפסח — **שוחט בה מיד**, ואינו צריך לחשוש שמא היא טמאה, שמן הסתם כיון שהיא רואיה לשחיטה ודאי כבר הטבילוה מאתמול כדי שיוכלו לשחוט בה היום את הפסח בטהרה. אם מצא אותה **בשלשה עשר** בניסן — **שונה** (חוזר) **ומטביל** אותה מספק, שמא עדיין לא הטבילוה בעליה, שהרי עדיין יש להם זמן לכך עד הערב. מצא **קופיץ** (סכין גדולה) המיועדת לחיתוך בשר ההבמה ושבירת עצמותיה — **בזה ובזה** בין אם נמצאה בשלושה עשר בין בארבעה עשר — הריהו **שונה ומטביל** אותה מספק, שמאחר ואסורה שבירת עצמות קרבן הפסח, אין לבעליה צורך בה ביום ארבעה עשר, אלא למחרתו לצורך קרבנות החג (שמותרת בהם שבירת עצם), וכיון שעדיין יש לו זמן עד הערב, יתכן שעדיין לא הטבילה לטהרתה. אבל אם **חל ארבעה עשר להיות בשבת — שוחט בה**, באותו קופיץ **מיד**, ואינו חושש שמא עדיין לא הטבילה בעליה, שמאחר וטבילת כלי אסורה בשבת ודאי הטבילה כבר מערב שבת ביום שלושה עשר בניסן, והריהי איפוא טהורה.

טהורים – דלא גזרו על ספק הכלים שבירושלים. **מגריפה** – כלי שמקבצים בו עצמות המתים. **שוחט בה מיד** – פסחו. ואין צריך להטבילה זה המוצאה, דמסתמא הטבילה בעלה, אם טמאה היתה – הטבילוה בשלשה עשר כדי שיהא הערב שמש ותהא טהורה בארבעה עשר. **בשלשה עשר שונה ומטביל** – כלומר, אף על פי שספק שמא הטבילוה הבעלים, זה שונה ומטבילה מספק, שמא עדיין לא הטבילוה, שהיה להן שהות ביום להטבילה ולהעריב שמשה. **קופיץ** – סכין גדול הוא, ורובן אינן לשחיטה אלא לחיתוך בשר ולשבירת עצמות. **בין בזה כו'** – אפילו נמצאת בארבעה עשר. **שונה כו'** – דמתוך שאין שבירת העצם בפסח, הבעלים אין צריכים לה כל ארבע עשר עד למחר, ויש לומר: לא הטבילה, שהיה לו שהות ביום להטבילה סמוך לבין השמשות. **חל ארבעה עשר בשבת שוחט** – בקופיץ זה מיד, ואינו צריך להטביל. דאף על גב דשמא בעלים היה להן סכין לשחוט ולא היתה קופיץ זו להן אלא לשבירת עצמות והיום אין שבירת העצם בשבת, אפילו הכי כיון דצריכה להם ביום טוב אחר שבת, כבר הטבילה מערב שבת, דהא בשבת לא מצו להטבילה. כמו ששנינו במסכת ביצה (יז,ב): חל יום טוב אחר השבת כו' מלפני השבת.

מסורת הש"ס

א. בבלי פסחים יט,ב.
ב. בבלי שם.
ג. בבלי פסחים ע,א.

גרסות

רבי יוסי אומר בכתי"מ ובדפו"ר: **וחכמים אומרים. שהמעוטין מסתלקין לצדדין** בכתי"מ ובדפו"ר: **שהן מועטין מסלקין לצדדין.**

שלא כירידתן עלייתן בכתי"מ: **ושלא כדרך ירידתן עלייתן טמאים.**

והמריצה בכתי"מ: **והמרחץ'** ובכתי"ל ובדפו"ק מילה זו חסרה.

לשון

קופיץ
מקור המילה הוא ביוונית κοπίς (קופיס), ומשמעה — סכין גדולה שחותכים או קוצצים בה דברים קשים.

החיים

מגריפה
מספר כלים בשם מגריפה נזכרים בדברי חכמים, כאשר הצירוף של סל ומגרפה מופיע בהקשר של מגריפה שגורפים בה טיט. למגריפה הזו היתה ידית ארוכה (שהיו אוחזים בה בשתי ידים) וראש רחב. פעמים היתה עשויה מתכת, ופעמים של עץ. יש שהיו משתמשים בה (כשימוש משני) כדי לגרוף גרוגרות (רש"י עפ"י משנה שבת קכב,ב), או לליקוט עצמות מתים.

קופיץ

ציור רומי שבו מתואר קופיץ (שהוא כעין סכין גדולה ועקומה) מעל בשר העומד לחיתוך.

עיונים

כל הרוקין וכו' במשנה בטהרות (פ"ד מ"ה) מבואר שגזרו חכמים טומאה על רוק הנמצא בשווקים וברחובות משום החשש שהם של אחד מן הטמאים בטומאה הייצאת מגופם (זב, זבה, נדה ויולדת). כמו כן גזרו חכמים טומאת דיבה על הגויים, משום הרחקות שונות אף שמן התורה אין טומאה בגויים. ולכן לענין זה אין הבדל בין רוק של ישראל לשל גויים, שכיון שגזרו חכמים טומאת זיבה אף על הגויים אף רוקם מטמא (ראה שבת יז,ב ונדה לד,א). וכן גזרו להזהר מרוקם של עמי הארץ, שמא לא נזהרו בטהרה. אכן הרוקים הנמצאים בירושלים דינם שונה, וכפי שיבואר במשנה ובגמרא להלן.

הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין ומשום שהיו הטמאים מעוט בירושלים, ובפירוש בפנים. ואף שגם בשאר מקומות היו הטמאים מעוטו, מכל מקום גזרו חכמים טומאה על רוקים הנמצאים בכל מקום משום ששם היה "מיעוט המצוי" (ראה תוס' ע"ז מ,ב ד"ה כל הצלמים). ואולם בירושלים הוא מיעוט שאינו מצוי, שכן היו הזבים נמנעים מלבוא אליה. ואף הנשים שזיבה ונדות מצויים אצלן, הרי זה נחשב כמיעוט כנגד רוק הזכרים, שכן "כל כבודה בת מלך פנימה" ואין האשה מסתובבת ברגיל בשווקים וברחובות, ובפרט בימי טומאתן שהיו נסתרות בחדרן (תפא"ץ).

הכלים הנמצאין בירושלים במשנה בטהרות (שם) מבואר שגזרו חכמים טומאה על סתם כלים הנמצאים בשווקים וברחובות משום החשש שנגמאו במת. אכן הכלים הנמצאים בירושלים דינם שונה, וכפי שיבואר במשנה ובגמרא להלן.

דרך ירידה... ודרך עליה יש מפרשים שניתן להבחין בדבר על פי צורת הנחתו של הכלי במקום שנמצא. שיש היכר ברור בין צורת הנחתו בדרך הירידה לצורת הנחתו בדרך העליה. ולפי זה המשך דברי המשנה (לר' מאיר) "שלא כירידתן עליתן" פירושו: שאינם מונחים באותה צורה (מאירי). ויש שפירשו שהיו דרכים סמוך לבית הטבילה, האחת — אליו, לטבילת הטמאים, וזוהי "דרך ירידה", והשניה — ממנו ולחוץ, לאחר טבילתם לטהרתם. ועשו כן כדי שלא יהיו הטמאים והטהורים באותה דרך מחשש שייטמאו הטהורים ממגע הטמאים. ולפי זה המשך דברי המשנה "שלא כירידתן עליתן" פירושו: לפי ששתי דרכים הם וניכר הדבר לפי מקום הימצאם (רא"ש. ריב"ן. רע"ב).

סכין שנמצאת המאירי (פסחים ע,א) מסביר כי הטעם שסכינים צריך להטבילן (שלא כשאר כל הכלים הנמצאים בירושלים) הוא מפני ששאר כלים נוהג אדם להניחם בתוך סלו עם שאר חפציו או להחזיקם בידו, והיא הוא לטהרם כדי שלא יטמאו את השאר. אבל סכינים שאין דרך לטלטלם באופן זה אין מטהרים אותם תמיד.

בארבעה עשר שוחט בה מיד וכו' אדם או כלי אף שטבל או הטבילוהו לטהרתו, כל עוד לא העריב שמשו הריהו נחשב כ"טבול יום". מן התורה טבול יום אינו מטמא את הקודש אלא פוסלו. ואולם חכמים עשאוהו כטמא לענין קודש, לשיטת אבא שאול בראשון לטומאה, ולחכמים כשני (ראה מעילה ח,ב). דומן בו מוגזר הטמא כטבול יום, הוא לאחר שטבל לטהרתו ועד הערב שמש שזמנו הוא צאת הכוכבים.

ולפיכך, סכין הנמצאת בארבעה עשר בניסן ודאי הטבילוה בעליה כבר אתמול מבעוד יום כדי שיעריב שמש יום השלושה עשר ובבוקרו של יום ארבעה עשר כבר תהיה הסכין טהורה לגמרי לשחיטת הפסח. ואולם אם נמצא רק בשלושה עשר, כיון שעדיין יש לבעליו שהות ביום כדי להטבילה באופן שיהיה עדיין לפני הערב שמש, יש לחשוש שמא עדיין לא הטבילוה.

שונה ומטביל והרמב"ם פירש: שהלשון "שונה" פירושה — מֻזָּה עליהם מי חטאת לטהרם מספק טומאת מת, ואחר כך מטבילם, שלדעתו לשון "שונה" אינה יכולה להתייחס לטבילה, שהרי מטבילם מפני שסבור שלא הוטבלו פעם ראשונה.

קופיץ בזה ובזה שונה ומטביל שכיון שאינו צריך לו לצורך קרבן הפסח, שהרי הפסח אסור בשבירת עצם, יש לחשוש שעדיין לא הטבילוהו. ובגמרא בפסחים (ע,א—ב) תמהו: הרי כאשר לא היה בפסח כדי להשביע את כל בני החברורה המנויים עליו נהגו להביא עימו קרבן חגיגה (חגיגת ארבעה עשר) ולאכול את בשרו קודם אכילת הפסח, וקרבן החגיגה הלא מותר בשבירת עצם. ואם כן, אם נמצא הקופיץ בארבעה עשר בניסן, סביר להניח שודאי הטבילוהו בעליו עוד מאתמול כדי שיוכלו להשתמש בו לשבירת עצמות החגיגה! ותירצו שם בשתי דרכים: האחת, שסוגיית הגמרא סבורה כשיטה (שיטת בן תימא) שדין חגיגת ארבעה עשר דומה לזה של הפסח ואף היא אסורה בשבירת עצם. והשניה, אף לשיטה האחרת (שיטת חכמים) הסבורה שדין חגיגת ארבעה עשר כדין שאר חגיגה המותרת בה שבירת העצם, ואולם יש לתמיד את הדברים באופן מסויים, שבו ייתכנו שני ספיקות אם בכלל תובא חגיגת ארבעה עשר. וכגון שהיה הנשיא נוסס ביום שלושה עשר בניסן, וחששו איפוא שיהיו הכל ביום ארבעה עשר טמאי מת (שכן מצוה על כל אחד משיראל להתעסק בקבורת הנשיא) ולא יביאו קרבן חגיגה. שכן אין חגיגה באה בטומאה. ולכן לא היו בהולים לטהר את הקופיץ ביום שלושה עשר, מחמת הספק שמא יטמאו הנשיא. ומחמת ספק נוסף, שמא יספיק בשר הפסח לכל בני החברורה לשובעה ולא יצטרכו כלל להביא בנוסף לו קרבן חגיגה. אבל בענין הסכין, כיון שבו שייך רק ספק אחד — אם יטמאו הנשיא ויובא הפסח בטומאה (שכך הדין שכשרוב העם טמא מביאים את הפסח בטומאה), לכך סביר להניח שהטבילוהו כבר מאתמול, שמא לא יטמאו הנשיא ויובא הפסח בטהרה.

אורח ההלכה

הרוקין הנמצאין בירושלים הרוקין הנמצאים בירושלים בכל ימות השנה פרט לימי הרגלים, אם נמצאים באמצע הדרך — גזרו עליהם חכמים טומאה כשאר הרוקין הנמצאים בכל מקום. ואם נמצאים בצידי הדרכים — טהורים, שהפרושים (המקפידים להיזהר מן הטומאה) הם המהלכים בצידי הדרכים כדי שלא יטמאו במגע מעם הארץ (שאינם מקפידים להיזהר מן הטומאה). ואלו הנמצאים בשעת הרגל, אם נמצאים באמצע הדרך — טהורים, שכל ישראל טהורים ברגל והם ההולכים באמצע הדרך, והנמצאים בצדדים — טמאים, שהטמאים ברגל מעטים הם, ולפיכך הם פורשים לצידי הדרכים. כר' יוסי, (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאה פי"ג ה"ח).

הכלים הנמצאין בירושלים... סכין שנמצאת בארבעה עשר כל הכלים הנמצאים בירושלים — טהורים, אפילו אם נמצאו דרך ירידה לבית הטבילה (פרט לכלים המיועדים לשיפוד בעצמות המת. כס"מ). שלא גזרו חכמים טומאה על הכלים הנמצאים בירושלים חוץ מעל הסכינים המיועדים לשחיטת הקדשים מפני חומרת הקדשים. וזהו דווקא בסכין הנמצאת בירושלים בשאר ימות השנה, אבל אם נמצאה סכין בירושלים ביום ארבעה עשר בניסן — שוחט בה את הקדשים מיד, ואפילו חל ארבעה עשר בניסן ביום השבת (וראה ראב"ד). שלא גזרו חכמים טומאה על הסכינים הנמצאים ביום הזה (וראה ראב"ד וכס"מ, וכן ראה כס"מ בענין דין הקופיץ שנמצא). כר' יוסי. (רמב"ם שם הלכות שאר אבות הטומאה פי"ג ה"ח).

סכין שנמצאת... בשלושה עשר מצא סכין בשלשה עשר בניסן — מזה עליה מי חטאת וטבילה. שכך מפרש הרמב"ם "שונה ומטבילי" (כס"מ). ולדעת הראב"ד אינו צריך להזות, ודיו בטבילה בלבד. (רמב"ם שם ה"ו).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il
© כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

מצא קופיץ **בחמשה עשר** בניסן, כלומר, ביום טוב עצמו — **שוחט בה מיד**. שודאי הטבילוהו בעליו מאתמול כדי שיוכלו להשתמש בו היום לשבירת עצמות קרבן החגיגה. **נמצאת** (נמצא) הקופיץ **קשורה לסכין — הרי היא כסכין**, שאם נמצאו בשלושה עשר בניסן — שונה ומטביל את הקופיץ ואינו יכול להשתמש בו אלא למחרת, ואם נמצא בארבעה עשר — שוחט בו מיד, שודאי כבר הטבילוהו מאתמול.

א גמרא שנינו במשנה שלדעת ר' מאיר כל הרוקים הנמצאים בירושלים טהורים, חוץ מאלו הנמצאים בשוק העליון. ובענין זה ר' **אבין בשם ר' יהושע בן לוי** מסביר: **קצרן** (מצודה) **של גוים היה שם**, בשוק העליון, וכיון שגזרו חכמים על הגויים שיטמאו כזבים לכל דבריהם (ראה שבת יז,ב ונדה לד,א), ובכלל זה ברוקם, וכיון שכל החיילים שם היו גויים, ודאי הרוק הנמצא שם שלהם הוא, וטמא. וכיון שהוזכר מקום זה (קצרן) מספרים **אמר ר' חנינה**: אירע מעשה **ועורדות** [המרר בר) **היו נוחרין** (ממיתים בדקירת הגרון בסכין, שלא כדרך שחיטה) **בירושלים**, כדי להאכיל את בשרם לאריות המצויים בקרקס (ראה גם מנחות קג,ב), **והיו עולי רגלים** העושים דרכם לירושלים, ונזהרים מלהיטמא **משתקעין בדם עד ארכובותיהן** (קרסוליהם) מרוב דם הערודים. **ובאו לפני חכמים** לברר אם הם טמאים או לא, **ולא אמרו להן** חכמים **דבר**, משום שסברו שאין דם נבילות מטמא, אף בשבשון מטמא. והיכן היה מעשה זה? **ר' שמעון בר אבא** אומר **בשם ר' חנינה**: **קצרן של גוים היה שם** בשוק העליון של ירושלים, ושם נחרו הגויים את הערודים.

ועוד בענין טומאת דם נבילות, **ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי** אומר: **מעשה בפרדה משל בית רבי שמתה, וטהרו חכמים את דמיה משום נבילה**, משום שדם הנבילה אינו טמא. ובענין זה **ר' אלעזר שאיל** [שאל] **לר' סימון: ועד כמה** יהיה שיעור דם הנבילה ולא יטמא? **ולא אגביה** [ולא ענה לו]. **שאיל** [שאל] אחר כך את **ר' יהושע בן לוי** עצמו, **אמר לו: עד** שיעור **רבעית — טהור, יותר מיכן — טמא. ובאש** [והיה רע בעיני] **ר' אלעזר דלא חזר ליה** [שלא החזיר לו] **ר' סימון שמועתא** [את ההלכה] ששיעור טומאתו הוא ברבעית, כפי שבוודאי שמע מפי ר' יהושע בן לוי. ובדומה לכך מסופר **רב ביבי הוה יתיב מתני הדין עובדא** [היה יושב ושונה את המעשה הזה] בפרדת בית רבי שמתה וטיהרו חכמים את דמה מטומאת נבילה. **אמר לו ר' יצחק בר ביסנא: עד כמה** יהיה שיעור דם הנבילה ולא יטמא? **אמר לו רב ביבי: עד רבעית — טהור, יותר מיכן — טמא. ובעט ביה** [ובעט בו, דחאו מעל פניו]. **אמר לו ר' זריקא** לרב ביבי: **בגין דהוה שאיל לך את בעיט ביה** [מפני שהוא שואל אותך אתה בועט בו]? **אמר לו** ר' זריקא: **בגין דלא הוות דעתי בי** [מפני שלא היתה דעתי מיושבת בי], לכן בעטתי בו, ולא מפני שעשה דבר רע. שכן **אמר ר' חנין** בדרשת הכתוב בתוכחה "**והיו חייך תלואים לך מנגד** ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחייך" (דברים כח, סו), "והיו חייך תלואים לך מנגד" — **זה שהוא לוקח** (קונה) **לו חטין לשנה**, שאינו בטוח שתימצא לו תבואה אף בשנה שלאחריה. "**ופחדת לילה ויומם**" — **זה** שיש בידו רק מעות מועטים עד **שהוא לוקח** חיטים **מן הסדקי** (החנווני) מעט מעט לצורך סעודתו הקרובה, וחושש שמא לא יהיו לו מעות לקנות חיטים לסעודתו הבאה. "**ולא תאמין בחייך**" — **זה שהוא לוקח מן הפלטור** (האופה), שאין אין לו חיטים משל עצמו וצריך לקנות את לחמו לקראת כל סעודה כל הפלטר. **ואנא סמיך אפלטירא** [ואני, רב ביבי סומך על האופה], שאני בדרגת הדחוק הגדולה ביותר, ולכן אין דעתי מיושבת עלי. ושואלים: **מאי כדון** [מה עניינן], מהי המסקנה להלכה בטומאת דם הנבילות? ומשיבים: יש ללמוד דבר זה ממה **שהעיד ר' יהושע בן פתורה** (ראה עדויות ח,א) **על דם נבילות שהוא טהור**, ומשמע שהריהו טהור בכל שיעור, ואף ביותר מרבעית. ודוחים: **מהו** הכוונה "**טהור**"? — **טהור מלהכשיר** דבר מאכל לטומאה. שאף שדם הוא אחד משבעת המשקים המכשירים לטומאה, ואולם דם נבילות אינו נחשב כדם לענין זה, **הא ליטמות** [אבל לענין טומאה] הוא **אכן מטמא**. ושואלים: והלא **תמן** [שם] במסכת מכשירין (פ"ו מ"ה) **תנינן** [שנינו]: **דם השרץ מטמא כבשורו, מטמא** ואולם **אינו מכשיר, ואין לנו עוד כיוצא בו**, כדם השרץ, שהוא מטמא אבל אינו מכשיר. ומכאן אתה למד כי דם נבילות גם מטמא וגם מכשיר! ומשיבים: פירוש הדברים אינו כך, אלא "**אין לנו כיוצא בו**" כוונתו: **כשיעור טומאתו**, שאין דבר הדומה לדם השרץ ששיעור טומאת בשרו ודמו שווים — בכעדשה. שהרי דם הנבילה אין שיעורו לטמא כשיעור בשרו, ששיעור בשרו לטמא הוא כזית, ואילו שיעור דמו הוא ברבעית. **אבל** גם בנבילה **דמו מטמא כבשרו**, שהרי כשקורשת רבעית הדם, שיעורה במוצק הוא כזית. **אמר ר' יוסי: פליגי** [נחלקו] **בה** בהלכה זו אם דם נבילות מטמא **תרין אמוראין** [שני אמוראים], **חד אמר** (כשיעור רביעית), **וחד אמר** [ואחד מהם אמר]: **טמא** [מי שאמר] **מאן דאמר טהור**. **מאן דאמר** [מי שאמר] **טמא** סבור כדעת **ר' יהודה** במשנה במסכת עדויות (פ"ה מ"א) הסבור כי מחלוקת היא בין בית שמאי לבית הלל, ובית הלל (שהלכה כמותם) סבורים שהוא טמא. **ומאן דאמר** [ומי שאמר] **טהור** סבור כדעת **ר' יהושע בן פתורה** שהעיד (שם פ"ו מ"א) שדם נבילות טהור, ומשמע שלדבריו הריהו טהור לגמרי אף בשיעור רביעית. **אמר לו רב אבדומה דמן נחותה** [מן היורדים שירדו מארץ ישראל לבבל] לר' יוסי: **ויאות** [ניפה פירש], שכן **ר' יהודה מוריינה דבי נשיאה הוה** [מורה ההוראה, הרב של בית הנשיא היה], ולכן כשמספור על הוראת הלכה בבית הנשיא, ודאי ר' יהודה הוא שהורה כן, ובכלל זה גם מה ששנינו למעלה שטיהרו את דמיה של פרדת בית רבי שמתה עד שיעור רביעית. ומתוך כך אתה למד כי בשיש בו שיעור רביעית אף ר' יהודה סבור שהריהו מטמא, וכשיטתך.

ב שנינו במשנה שלדעת ר' מאיר **כל הרוקין** שנמצאו בירושלים טהורים, חוץ משל שוק העליון. ושואלים: האם **לא כן אמר ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה: לא גזרו** חכמים טומאה **על הרוקין שנמצאים בירושלים?** ומדוע אם כן הרוקים הנמצאים בשוק העליון טמאים? ומשיבים: **הא איתמר** [הרי כבר נאמר על כך], **ר' אבין בשם ר' יהושע בן לוי** אומר: **קצרן** (מצודה) **של גוים היה שם**, ומאחר שגזרו חכמים שיהיו כל הגויים מטמאים כזבים, הרי כל הרוקים הנמצאים שם טמאים.

עוד שנינו במשנה שלדעת ר' יוסי הרוקים הנמצאים באמצע הרחוב טמאים ושבצדדים טהורים, וכשאמצע טהורים ושבצדדים טמאים. ומביאים בריירתא השאר זו: **בשאר יומות השנה הטמאין מהלכין שיבולת** (בקבוצה אחת באמצע הרחוב), **והטהורין מהלכין מן הצד** שלא ייטמאו. **והטהורין מהלכין סתם** ואינם מזהירים את הטמאים שלא יגעו בהם, **והטמאים** עצמם הם **שאומרין להן** לטהורים "**פרושו**" שלא תיטמאו. ואילו **בשעת הרגל הטהורים מהלכין שיבולת, והטמאין מהלכין מן הצד. הטמאין מהלכין סתם** ואינם מזהירים את הטהורים שלא יגעו בהם, **והטהורין** עצמם הם **שאומרים להן** לטמאים "**פרושו**", כלומר, הזהרו לבל תגעו בנו ותטמאונו.

ג עוד שנינו במשנה: **וכל הכלים הנמצאים** בירושלים, אם נמצאו בדרך ירידה לבית הטבילה — טמאים, ואם נמצאו בדרך עליה — טהורים. ושואלים: **לא כן** [האם לא כך] **אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן: לא גזרו** חכמים טומאה **על הכלים** שנמצאים **בירושלים?** ומשיבים: **מכיון שנמצאו דרך ירידה לבית הטבילה נעשו "הוכיח"**, הרי זה נעשה כדבר המוכח שהם טמאים, שכן אין מולכים לבית הטבילה אלא כלי טמא.

עוד שנינו במשנה שר' יוסי סבור שכל הכלים הנמצאים בירושלים טהורים, חוץ מן הסל והמגריפה והמריצה המיוחדין לקבורת. ומסופר כי **אבא שאול** (שהיה קברן והיה עוסק כרגיל בכלים אלו למלאכתו) **היה קורא אותן** את המריצות הללו "**ציפורין**". ומסבירים: **מאן דאמר** [מי שאומר, מכנה אותם] "**ציפורין**" הרי זה משום **שהיה** כלי זה **דומה לציפורין** (ציפורן אצבעות יד אדם), שראשו חד. ואילו **מאן דאמר** [מי שאומר, מכנה אותם] "**מריצה**" — **שמריצה** (מוליכה) **את האבן** המיועדת לשמש כגולל על הקבר **לבית הקברות**.

מסורת הש"ס

א. בבלי מנחות קג,ב (בתוספת). וראה תוספתא עדויות ג,ב.

ב. לעיל ג,ב (כל העניין). ירושלמי שבת ח,א. בבלי מנחות קג,ב. ילקו"ש תורה תתקי"מ.

ג. לעיל ג,ב. ירושלמי שבת שם. בבלי שם. אסתנו רבנן (פתיחתות). ילקו"ש שם.

ד. משנה עדויות ח,א. ירושלמי לעיל ג,ב. שבת ח,א. תוספתא עדויות ג,ב.

ה. משנה מכשירין ו,ה. ירושלמי לעיל ג,ב. ספרא שמיני ה,ה.

ו. בבלי פסחים יט,ב.

גרסות

בט"ו שוחט בה מיד בכתי"מ מילים אלו חסרות.

נוחרין — משתקעין בהגר"א: **נוחרין שם אמר רבי יהושע בן לוי מעשה היו נוחרין ערודות באסטרטיא של מלך והיו עולי רכלים משתקעין.**

ובאו לפני — דבר בכתי"מ מילים אלו חסרות.

רבי סימון בשם בכתי"ל וכתי"מ: **רבי שמעון בר אבא בשם רבי חנינה קצרן שלגוים היה שם רבי סימון בשם.**

ובאש לרבי לעזר — יותר מכאן טמא בכתי"מ מילים אלו חסרות.

עד כמה אמר ליה בכתי"ל מילים אלו חסרות.

מטמא ואינו מכשיר — מטמא כבשרו בכתי"מ מילים אלו חסרות.

פליגי בה — אמר טהור בכתי"ל ובכתי"מ מילים אלו חסרות.

מוריינה בכתי"ל: **מודיינה.**

והטהורין מהלכין סתם והטמאים אומרים להן פרושו בכתי"מ: **וטמאין מהלכין מן סתם וטהורין מהלכין סתם ואומרין להם פירשו.**

והטהורין מהלכין סתם והטמאים — והטהורין אומרים להן פרושו בהגר"א: **הטמאים מהלכין מן סתם והטהורים אומרים להן פרושו ובשעת הרגל טהורין מהלכין שבולת והטמאין מהלכין מן הצד וטהורין מהלכין מן סתם והטמאים אומרים להן פרושו.**

קורא אותן — ציפורין שהיא בכתי"מ: **קורא אותו ציפורן שהיא.**

העולם

ערודות

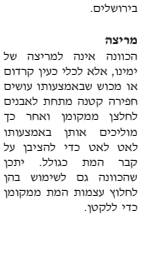

הערוד Asinus Onager הוא חמור הבר. חיית בר אשר מקום מגורה במדבר ובימינו במדבריות אסיה, והנזכרת במקרא פעמים אחדות כסמל חופש ופראיות.

קצרן

מן הלטינית castra — שהיה חיל נכרי ששב בירושלים.

מריצה

הכוונה אינה למריצה של ימינו, אלא לכלי כעין קרדום או מכוש שבאמצעותו עושים חפירה קטנה מתחת לאבנים לחלצן ממקומן ואחר כך מוליכים אותן באמצעותו לאט לאט כדי להציבן על קבר המת כגולל. יתכן שהכוונה גם לשימוש בהן לחלוץ עצמות המת ממקומן כדי ללקטן.

קרבן העדה

בחמשה עשר שוחט בה מיד — לפי שכל העם יודעין שהזאה וטבילה אסורה ביום טוב וטבילין את הכל מעיום טוב. **נמצאה קשורה לסכין** — בגמרא מפרש.

גמרא קצרן של נכרים — כובס של נכרים היה שם בשוק העליון, וחכמים גזרו על הנכרים שיהו כזבים לכל דבריהם ורוקו טמא. **ערודות** — ערודי היער היו נוחרין לצורך אריות של מלך. **רבי שמעון בר אבא בשם רבי חנינה: קצרן של נכרים היה שם** — לא גרסינן ליה הכא. **וטהרו את דמיה משום נבילה** — כל הסוגיא פירשתי לעיל פרק שלישי הלכה שניה. **לא כן וכו'** — אמתניתין פריך: "לא גזרו על הרוקין שבירושלים", ולמה גזרו על הרוקין שבשוק העליון? **שיבולת** — היינו באמצע. ופריך: **לא כן וכו'** — ובמתניתין תנן "חוץ מדרך ירידתו לבית הטבילה". ומשני: **מכיון וכו' נעשו הוכיח** — יש הוכחה שהן טמאין ודאי ולא משום גזרה. **שהיא דומה לצפורן** — שעשויה כדמות צפורן של אדם.

תקלין חדתין

ובחמשה עשר — אם מצאה ביום טוב עצמו. **שוחט בה** — שלמים מיד, דודאי הטבילוה בעלים מאתמול. **הרי היא כסכין** — ואפילו נמצאת בארבעה עשר שחל להיות בחול, שוחט המשך תקלין חדתין בהשלמות.

עיונים

קצרן של גוים ראה בפירוש בפנים. ויש שפירש "קצרן" — כובסים. ופירוש הדברים, שהיה זה מקום של כובסים גויים, ומכיון שכן ודאי הרוק שנמצא שם טמא, שכן גזרו חכמים עליהם שיהיו כולם טמאים כזבים (קה"ע, תקלין חדתין).

עד רביעית שיטה זו שדם נבילות מטמא (ברביעית), שיטת בית הלל היא (לדעת ר' יהודה במשנה עדויות פ"ה מ"א בשיטתם. אבן מצאנו שם פ"ח מ"א שהעיד ר' יהושע בן בתירא על דם נבילות שהוא טהור. וראה ראב"ד עדויות פ"ה מ"א בהסבר הדבר). ואף כשטימאו בית הלל לא טימאו אלא ברביעית, שכן שיעור זה של רביעית במצב נוזל, הריהו כשיעור כזית במצב מוצק. שאם תקרשי רביעית הדם, או תתקשה באופן אחר, ותעבור ממצב נוזלי למצב מוצק — יהיה שיעורה כזית, שהוא השיעור המטמא. והסביר הראב"ד (עדיות שם), שכיון שהדם הקרוש הריהו דומה לבשר, לכך גזרו בו שיטמא משום כזית בשר נבילה. וגזרו על הדם, אף במצב נוזלי, כל שאם יקרוש יעמוד על שיעור שיש בו כזית. ולמדו אחרונים מכלל דבריו כי אין הטומאה בדם הנבילות (אף לשיטתם של המטמאים) אלא מדרבנן, ולכך גזרו חכמים רק בשיעור זה של רביעית דם (שהריהו כשיעור זית, אם יקרוש הדם). אבן, אילו היה דינו של דם נבילות שהוא מטמא מדין תורה — היה די בשיעור כזית של דם כדי לטמא, וכבל שיעורי דם לעניינים אחרים, שהם בכזית (אבי עזרי).

טהור מלהכשיר... אין דבר אוכל מקבל טומאה אלא אם כן נפלו עליו מים או שאר ששה משקים (המנויים במשנה במסכת מכשירין פ"ו מ"ד), יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם, והם "מכשירין לקבל טומאה", שמאותה שעה והלאה אם נגעה בו טומאה (אף לאחר שנגבו הנוזלים והוא יבש) הריהו נטמא. ואין הכשר זה אלא בשבעה משקים אלה בלבד. ומדהיירא הגמרא את הראיה מעדות ר' יהושע בן פתורה ("מהו טהור — טהור מלהכשיר) עולה שדם נבילות אין דינו כדם ואינו מכשיר את האוכל לקבל טומאה.

והטהורין מהלכין סתם וכו' גירסת הגמרא שלפנינו היא כגירסת הריבב"ן, ופירש בפנים. ואולם יש הגורסים "והטמאים מהלכין סתם והטהורין אומרין להן פרושו... והטהורין מהלכין סתם והטמאים אומרים להן פרושו". וכגירסת הגמרא שנדפסה עם הבבלי בדפוס ונציה (וכן גירסת הרמב"ם והרא"ש, תלמיד הרשב"ש, ר"ש סירליאו וגר"א). ופירוש הדברים לגרסה זו הוא, שבשאר יומות השנה כשהטמאים מהלכים באמצע השבילים והטהורים מהלכים מן הצד, הטמאים מהלכים סתם ואינם מזהירים את הטהורים לפרוש מהם, והטהורים הם שמזהירים אותם לפרוש מהם כדי שלא יטמאום. ואילו בשעת הרגל כשהטהורים הולכים באמצע השבילים והטמאים מן הצד, הרי הטהורים הולכים אז סתם, שאינם צריכים להזהיר את הטמאים שיפרשו מהם ולא יטמאום במגעם, והטמאים הם שמזהירים את הטהורים שיפרשו מהם כדי שלא ייטמאו במגעם.

אורח הלבה

נמצאה קשורה לסכין מצא (בין ביום טוב בין בשאר הימים) סכין קשורה לסכין אחרת שמכיר ויודע אם היא טהורה או טמאה — הריהי כמות, אם טהורה — אף הקשורה בה טהורה, ואם טמאה — טמאה. כמשנה. (רמב"ם ספר טהרה הלכות אבות הטומאות פי"ג ה"ז).

המשך אורח הלהכה בהשלמות.

שפע למד את עמי
© כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com
www.hashefa.co.il

קרבן העדה

הלכה ב משנה **פרוכת שנטמאה בולד הטומאה** – שנגעה במשקין טמאין, שחכמים גזרו על המשקין שמטמאין כלים, גזרה משום משקה דזב וזבה. **מטבילין אותה בפנים** – ואינה טעונה שילוח חוץ למחנה שכינה, כיון שלא נטמאת אלא בולד הטומאה. ומכניסין אותה מיד, שאינה טעונה הערב שמש. **מטבילין אותה בחוץ** – דטעונה שילוח. **ושוטחין אותה בחיל** – חוץ לעזרה. **נימין** – ליצי"ס בלע"ז. **עשרים וארבעה חוטין** – מפרש בגמרא. **ארכה ארבעים ורחבה עשרים** – כמדת פתח האולם, שהיה גובהו ארבעים ורחבו עשרים. **שמונים ושנים רבוא** – דינרי זהב נעשית.

גמרא **אילו אמר "חוט"** – גבי מלאכת הפרוכת, הייתי אומר שיהא כל חוט כפול לשנים. **שזור** – אילו נאמר "חוט שזור" הייתי אומר שיהא חוטים כפולים, השתא דכתיב "משזר" ליפנין מיניה דבעינן חוטין כפול ששה, דהיינו כפל משזר. **ארבעה** – כלומר, וארבעה מיינן היו בו: תכלת, וארגמן, ותולעת שני, ושש משזר, כל אחד חוטין כפול שש, מכאן שהיה כפול עשרים וארבעה. **"מעשה רוקם"** – גבי מסך הפתח כתיב, וגבי פרכת כתיב "מעשה חושב", מאי ביניהו. **רבי יהודה ורבי נחמיה פליגי** – איך היו 'מעשה חושב' ו'מעשה רוקם', והיאך היו שני פרצופין. **גוזמא** – מילתא בעלמא, ולאו דוקא. **תמן תנינן** – במסכת תמיד פרק שני: החלו מעלין באפר על גבי תפות. ותפות היה באמצע המזבח, ולפעמים עליו כשלש מאות כור אפר.

הלכה ג משנה **הכל ישרף בפנים** – בבית הדשן הגדול שבעזרה, ששם שורפין פסולי קדשי קדשים, שכל שפסולו בקדש שורפין אותו בקודש. **חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים** – דאינו ביה תרתי: טומאתו בפנים, וקילא טומאתו. אבל נטמא באב הטומאה – אין להשהותו עד שתשרף, אלא יוציאנו מיד וישרפנה בחוץ.

תקלין חדתין

מריצה – שהיא מריצה את האבן לבית הקברות, כשחופרין ומזדמן אבן – מריצה. וגירסת הרמב"ם שהיא "מריצה את העצם". ופירש דהכי המשך תקלין חדתין בהשלמות.

ד הלכה ב משנה **פרוכת שנטמאת בולד הטומאה**, שנגעה במשקין טמאים (שנו"ר בריימא) [שנו"ר — שנות רבי ישמעאל] [הרי"ר] הלכה בדין זה על שיטת שמעון, ולדעתה אם היתה **הסכין** קשורה לה לקופיץ — **הרי זו**, הסכין, **כמותה**, לקופיץ, שאם הקופיץ טמא אף הסכין דינה כן (של המקדש) **שנטמאת בולד הטומאה**, שנגעה במשקים הטמאים בדרגת ראשון לטומאה, ונעשתה שני לטומאה מדברי חכמים (שגזרו חכמים שיטמאו המשקים אף את הכלים להיות שני לטומאה), כיון שטומאתה רק מדברי חכמים, אין צורך להוציאה אל מחוץ למקדש, אלא **מטבילין אותה בפנים** בתוך המקדש. **ואם** הוציאוה אל מחוץ לעזרה כדי להטבילה, **מכניסין אותה** בחזרה לעזרה אף מיד, לפי שעיקר טומאתה רק מדברי חכמים אין צורך בהערב שמש קודם הכנסתה לעזרה. **ושנטמאת באב הטומאה**, כגון שנגעה באחד משמונת השרצים המטמאים במותם, שטומאתה מן התורה — **מטבילין אותה בחוץ**, מחוץ לעזרה, **ושוטחין אותה** ליבוש **בחיל** (מקום המוקף חומה קטנה בתוך הר הבית, ואינו קדוש בקדושת העזרה), **מפני שהיא צריכה הערב שמש**, שכיון שטומאתה מן התורה, אינה נטהרת לגמרי בטבילה אלא לאחר שתעריב השמש. **ואם היתה** פרוכת זו **חדשה** — **שוטחין אותה** לייבוש **על גג האיצטבא** (מקום גבוה בהר הבית), **כדי שיראה העם** אגב כך **גם את מלאכתה שהיא נאה.**

וכיון שהוזכרה הפרוכת, מביאים עוד בעניינה. **רבן שמעון בן גמליאל אומר משום** (בשם) **ר' שמעון בן הסגן: פרוכת** היה **עוביה טפח, ועל שבעים ושתים נימים** (חוטי שתי) היתה **נארגת, על כל נימה ונימה** מאותן שבעים ושתים נדרשו **עשרים וארבעה חוטין** כדי לעשותה. שכן היתה הפרוכת עשויה מארבעה מינים: תכלת, וארגמן, תולעת שני, ושש. וחוטו של כל אחד מארבעת אלה היה כפול ששה חוטים. ומידותיה של הפרוכת: **ארכה** היה **ארבעים אמה** כגובה פתח האולם שהיה ארבעים אמה, **ורחבה** היה **עשרים** אמה כרוחב הפתח, **ומשמונים ושתים ריבוא** (שמונה מאות ועשרים אלף) דינרי זהב **היתה** הפרוכת **נעשית. ושתים**, שתי פרוכות חדשות, היו **עושין בכל שנה**. וכה כבדה היתה הפרוכת עד שהוצרכו **לשלש מאות כהנים** לשאתה כשהיו **מטבילין אותה.**

ה גמרא שנינו במשנה שכל אחת מן הנימים מהן היתה ארוגה הפרוכת היתה עשויה מעשרים וארבעה חוטים. ומביאים את המקור לדברים: **אילו אמר** הכתוב ביחס לפרוכת **"חוט"** — הייתי אומר שהכוונה היא לחוט **אחד**. אם היה אומר **"כפול"** — הייתי אומר שהכוונה **לשנים**. ואילו היה אומר "משזר" שמשמעותה רחבה יותר מזו של "שזור" — ודאי הכוונה לכפול את מניינם **לששה**, ומכיון שהפרוכת היתה אמה לחוט **אחד**. אם היה אומר **"כפול"** — הייתי אומר שהכוונה **לשנים**. ואילו היה אומר **"שזור"** — הייתי אומר שהכוונה **לארבע**. אבל כיון שנאמר **"משזר"** — ודאי הכוונה **לשמונה**, ומכיון שהפרוכת היתה אלה לחוט כפול ששה חוטים. ומידותיה של הפרוכת: **ארכה** היה **ארבעים אמה** כגובה פתח האולם שהיה ארבעים אמה, **ורחבה** היה **עשרים** אמה כרוחב הפתח, **ומשמונים ושתים ריבוא** (שמונה מאות ועשרים אלף) דינרי זהב **היתה** הפרוכת **נעשית. ושתים**, שתי פרוכות חדשות, היו **עושין בכל שנה**. וכה כבדה היתה הפרוכת עד שהוצרכו **לשלש מאות כהנים** לשאתה כשהיו **מטבילין אותה.**

ה גמרא שנינו במשנה שכל אחת מן הנימים מהן היתה ארוגה הפרוכת היתה עשויה מעשרים וארבעה חוטים. ומביאים את המקור לדברים: **אילו אמר** הכתוב ביחס לפרוכת **"חוט"** — הייתי אומר שהכוונה היא לחוט **אחד**. אם היה אומר **"כפול"** — הייתי אומר שהכוונה **לשנים**. ואילו היה אומר **"שזור"** — הייתי אומר שהכוונה **לארבע**. אבל כיון שנאמר **"משזר"** — ודאי הכוונה **לשמונה**, ומכיון שהפרוכת היתה אלה לחוט כפול ששה חוטים. ומידותיה של הפרוכת: **ארכה** היה **ארבעים אמה** כגובה פתח האולם שהיה ארבעים אמה, **ורחבה** היה **עשרים** אמה כרוחב הפתח, **ומשמונים ושתים ריבוא** (שמונה מאות ועשרים אלף) דינרי זהב **היתה** הפרוכת **נעשית. ושתים**, שתי פרוכות חדשות, היו **עושין בכל שנה**. וכה כבדה היתה הפרוכת עד שהוצרכו **לשלש מאות כהנים** לשאתה כשהיו **מטבילין אותה.**

ו הלכה ג משנה **בְּשֵׁר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמָא, בֵּין בְּאַב הַטּוּמְאָה בֵּין בּוֹלֶד הַטּוּמְאָה, בֵּין בְּפָנִים בֵּין בַּחוּץ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הַכֹּל יִשָּׂרֵף בְּפָנִים, חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּאַב הַטּוּמְאָה בַּחוּץ. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: הַכֹּל יִשָּׂרֵף בַּחוּץ, חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בּוֹלֶד הַטּוּמְאָה בְּפָנִים.**

"שזור" — הייתי אומר שהכוונה **לששה**. אבל כיון שנאמר (שמות כו, לא) **"משזר"** שמשמעותה רחבה יותר מזו של "שזור" — ודאי הכוונה לכפול את מניינם **לשמונה**. **ארוגה מארבע** מיני חוטים, תכלת וארגמן, ושש (פשתן), **מכאן** אם כן **הא** [הרי"ר] שכל חוט מחוטי הפרוכת היה שזור **מעשרים וארבעה** חוטים, שש פעמים ארבע. לעומת זאת **תני** [שנו"ר בריימא] דעה אחרת: **משלשים ושתים** חוטים היה שזור כל חוט מחוטי הפרוכת. וכך דורש תנא זה את הכתוב: **אילו אמר "חוט"** — הייתי אומר שהכוונה **לאחד**. ואילו היה אומר **"כפול"** — הייתי אומר שהכוונה **לשנים**. ואילו היה אומר **"שזור"** — הייתי אומר שהכוונה **לארבע**. אבל כיון שנאמר **"משזר"** — ודאי הכוונה **לשמונה**, ומכיון שהפרוכת היתה אלה לחוט כפול ששה חוטים. ומידותיה של הפרוכת: **ארכה** היה **ארבעים אמה** כגובה פתח האולם שהיה ארבעים אמה, **ורחבה** היה **עשרים** אמה כרוחב הפתח, **ומשמונים ושתים ריבוא** (שמונה מאות ועשרים אלף) דינרי זהב **היתה** הפרוכת **נעשית. ושתים**, שתי פרוכות חדשות, היו **עושין בכל שנה**. וכה כבדה היתה הפרוכת עד שהוצרכו **לשלש מאות כהנים** לשאתה כשהיו **מטבילין אותה.**

ה גמרא שנינו במשנה שכל אחת מן הנימים מהן היתה ארוגה הפרוכת היתה עשויה מעשרים וארבעה חוטים. ומביאים את המקור לדברים: **אילו אמר** הכתוב ביחס לפרוכת **"חוט"** — הייתי אומר שהכוונה היא לחוט **אחד**. אם היה אומר **"כפול"** — הייתי אומר שהכוונה **לשנים**. ואילו היה אומר **"שזור"** — הייתי אומר שהכוונה **לארבע**. אבל כיון שנאמר **"משזר"** — ודאי הכוונה **לשמונה**, ומכיון שהפרוכת היתה אלה לחוט כפול ששה חוטים. ומידותיה של הפרוכת: **ארכה** היה **ארבעים אמה** כגובה פתח האולם שהיה ארבעים אמה, **ורחבה** היה **עשרים** אמה כרוחב הפתח, **ומשמונים ושתים ריבוא** (שמונה מאות ועשרים אלף) דינרי זהב **היתה** הפרוכת **נעשית. ושתים**, שתי פרוכות חדשות, היו **עושין בכל שנה**. וכה כבדה היתה הפרוכת עד שהוצרכו **לשלש מאות כהנים** לשאתה כשהיו **מטבילין אותה.**

ו הלכה ג משנה **בְּשֵׁר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמָא, בֵּין בְּאַב הַטּוּמְאָה בֵּין בּוֹלֶד הַטּוּמְאָה, בֵּין בְּפָנִים בֵּין בַּחוּץ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הַכֹּל יִשָּׂרֵף בְּפָנִים, חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּאַב הַטּוּמְאָה בַּחוּץ. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: הַכֹּל יִשָּׂרֵף בַּחוּץ, חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בּוֹלֶד הַטּוּמְאָה בְּפָנִים.**

"שזור" — הייתי אומר שהכוונה **לששה**. אבל כיון שנאמר (שמות כו, לא) **"משזר"** שמשמעותה רחבה יותר מזו של "שזור" — ודאי הכוונה לכפול את מניינם **לשמונה**. **ארוגה מארבע** מיני חוטים, תכלת וארגמן, ושש (פשתן), **מכאן** אם כן **הא** [הרי"ר] שכל חוט מחוטי הפרוכת היה שזור **מעשרים וארבעה** חוטים, שש פעמים ארבע. לעומת זאת **תני** [שנו"ר בריימא] דעה אחרת: **משלשים ושתים** חוטים היה שזור כל חוט מחוטי הפרוכת. וכך דורש תנא זה את הכתוב: **אילו אמר "חוט"** — הייתי אומר שהכוונה **לאחד**. ואילו היה אומר **"כפול"** — הייתי אומר שהכוונה **לשנים**. ואילו היה אומר **"שזור"** — הייתי אומר שהכוונה **לארבע**. אבל כיון שנאמר **"משזר"** — ודאי הכוונה **לשמונה**, ומכיון שהפרוכת היתה אלה לחוט כפול ששה חוטים. ומידותיה של הפרוכת: **ארכה** היה **ארבעים אמה** כגובה פתח האולם שהיה ארבעים אמה, **ורחבה** היה **עשרים** אמה כרוחב הפתח, **ומשמונים ושתים ריבוא** (שמונה מאות ועשרים אלף) דינרי זהב **היתה** הפרוכת **נעשית. ושתים**, שתי פרוכות חדשות, היו **עושין בכל שנה**. וכה כבדה היתה הפרוכת עד שהוצרכו **לשלש מאות כהנים** לשאתה כשהיו **מטבילין אותה.**

ד הלכה ב משנה **פרוכת שנטמאת בולד הטומאה**, שנגעה במשקים הטמאים בדרגת ראשון לטומאה, ונעשתה שני לטומאה מדברי חכמים (שגזרו חכמים שיטמאו המשקים אף את הכלים להיות שני לטומאה), כיון שטומאתה רק מדברי חכמים, אין צורך להוציאה אל מחוץ למקדש, אלא **מטבילין אותה בפנים** בתוך המקדש. **ואם** הוציאוה אל מחוץ לעזרה כדי להטבילה, **מכניסין אותה** בחזרה לעזרה אף מיד, לפי שעיקר טומאתה רק מדברי חכמים אין צורך בהערב שמש קודם הכנסתה לעזרה. **ושנטמאת באב הטומאה**, כגון שנגעה באחד משמונת השרצים המטמאים במותם, שטומאתה מן התורה — **מטבילין אותה בחוץ**, מחוץ לעזרה, **ושוטחין אותה** ליבוש **בחיל** (מקום המוקף חומה קטנה בתוך הר הבית, ואינו קדוש בקדושת העזרה), **מפני שהיא צריכה הערב שמש**, שכיון שטומאתה מן התורה, אינה נטהרת לגמרי בטבילה אלא לאחר שתעריב השמש. **ואם היתה** פרוכת זו **חדשה** — **שוטחין אותה** לייבוש **על גג האיצטבא** (מקום גבוה בהר הבית), **כדי שיראה העם** אגב כך **גם את מלאכתה שהיא נאה.**

וכיון שהוזכרה הפרוכת, מביאים עוד בעניינה. **רבן שמעון בן גמליאל אומר משום** (בשם) **ר' שמעון בן הסגן: פרוכת** היה **עוביה טפח, ועל שבעים ושתים נימים** (חוטי שתי) היתה **נארגת, על כל נימה ונימה** מאותן שבעים ושתים נדרשו **עשרים וארבעה חוטין** כדי לעשותה. שכן היתה הפרוכת עשויה מארבעה מינים: תכלת, וארגמן, תולעת שני, ושש. וחוטו של כל אחד מארבעת אלה היה כפול ששה חוטים. ומידותיה של הפרוכת: **ארכה** היה **ארבעים אמה** כגובה פתח האולם שהיה ארבעים אמה, **ורחבה** היה **עשרים** אמה כרוחב הפתח, **ומשמונים ושתים ריבוא** (שמונה מאות ועשרים אלף) דינרי זהב **היתה** הפרוכת **נעשית. ושתים**, שתי פרוכות חדשות, היו **עושין בכל שנה**. וכה כבדה היתה הפרוכת עד שהוצרכו **לשלש מאות כהנים** לשאתה כשהיו **מטבילין אותה.**

ה גמרא שנינו במשנה שכל אחת מן הנימים מהן היתה ארוגה הפרוכת היתה עשויה מעשרים וארבעה חוטים. ומביאים את המקור לדברים: **אילו אמר** הכתוב ביחס לפרוכת **"חוט"** — הייתי אומר שהכוונה היא לחוט **אחד**. אם היה אומר **"כפול"** — הייתי אומר שהכוונה **לשנים**. ואילו היה אומר **"שזור"** — הייתי אומר שהכוונה **לארבע**. אבל כיון שנאמר **"משזר"** — ודאי הכוונה **לשמונה**, ומכיון שהפרוכת היתה אלה לחוט כפול ששה חוטים. ומידותיה של הפרוכת: **ארכה** היה **ארבעים אמה** כגובה פתח האולם שהיה ארבעים אמה, **ורחבה** היה **עשרים** אמה כרוחב הפתח, **ומשמונים ושתים ריבוא** (שמונה מאות ועשרים אלף) דינרי זהב **היתה** הפרוכת **נעשית. ושתים**, שתי פרוכות חדשות, היו **עושין בכל שנה**. וכה כבדה היתה הפרוכת עד שהוצרכו **לשלש מאות כהנים** לשאתה כשהיו **מטבילין אותה.**

ו הלכה ג משנה **בשר קדשי הקדשים שנטמא, בין שנטמא באב הטומאה, בין בולד הטומאה, בין בפנים** העזרה **בין נטמא בחוץ**, דינו לשריפה (ראה ויקרא ז, יט). ונחלקו תנאים היכן צריך לשורפו. **בית שמאי אומרים: הכל ישרף בפנים** העזרה שבמקדש, **חוץ מזה שנטמא באב הטומאה בחוץ**, שכיון שטומאתו חמורה וגם נטמאה מחוץ לעזרה, אין ראוי להכניסו למקדש. ואילו **בית הלל אומרים: הכל ישרף בחוץ, חוץ מזה שנטמא בולד הטומאה בפנים**, שכיון שטומאתו קלה וגם נטמא בפנים — אפשר לשורפו בעזרה.

מסורת הש"ס

ז. בבלי חולין צ,ב. תמיד כט,ב. תוספתא וקהל (בובר) י,י (בהשמטת מאן דאמר). ילקי"ש תורה שעה. מ"ד קסח.
ח. תוספתא שקלים ג,יג.
ט. ראה בבלי יומא עא,ב. ילקי"ש תורה שסט.
י. ראה תוספתא שקלים ג,יד. בבלי יומא עב,ב. ילקי"ש תורה שם. וראה עוד ילקי"ש תורה תכב.
יא. משנה תמיד ב,ב. בבלי חולין צ,ב.

גרסות

לבית הקברות — זו כמותה בכתי"מ מילים אלו חסרות.
אותה בחוץ ושוטחין אותה בחיל בכתי"מ: **אותה ושוטחין אותה בחוץ.**
בחיל מפני שהיא צריכה הערב שמש בדפו"ר: **בחול הנט.**
גג בכתי"מ: **גב.**
בן הסגן בכתי"מ: **הסגן.**
נימים בכתי"מ: **נירין היתה.**
חד אמר מעשה — ונשר מכאן בהגר"א: **חד אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן וארי מכאן וחרנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן.**
ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן וחלק מכאן בכתי"מ: **ארי מיכאן וחלק מיכן מעשה חושב ארי מכאן ואחר מיכן.**
מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן בכתי"מ: **מעשה רוקם ארי מיכן וארי מיכן.**

לשון

איצטבא
מקור המלה הוא ביוונית στοά (סטואה) שבעיקרה משמעה שדרת עמודים, אך גם הכיסוי שעל גבי שדרה כזו. ומכאן הסתעפה משמעותה בלשון חז"ל ובלשון העם למשמעות של מקום בולט, ואף כפסל וכיוצא בו.

גוזמא
פירוש המלה הוא: דבר הנאמר בלשון הפלגה והפרזה, שאין להבינו כמשמעו. מקורה של המלה איננו ברור כל הצורך אף כי יתכן שמובן זה התפתח בהשאלה רחוקה דרך גוזם = חתך, לשימוש הלשון של חכמים גוזמא = איום, הפחדה. ואולי מכאן לכל דבר שנאמר רק כדי לעשות רושם ושאין להבינו תמיד כפי שנאמר.

החיים

חיל
החיל (שפירושו המילולי הוא חומה קטנה) היה מקום מוקף כותל בין חומת הר הבית ועזרת הנשים, בין הסורג ובית המקדש, מבחינת ההלכה היה לחיל דין מיוחד לעצמו כי לפנים ממנו לא התירו את הכניסה לטמאי מתים ולגויים.

(1) בית המוקד.
(2) חיל.
(3) שער לחיל.
(4) שער לעזרה.

עיונים

עשרים וארבעה חוטין למדו חכמים ממדרש הכתובים שבכל מקום שנאמר במעשה אריג קודש "שש" הרי"הו ללמוד על החומר שיהא שש = פשתן, ושיהיה החוט שזור מששה חוטים. ולא רק בבגדים שנאמר בהם "שש" זה הדין, אלא אף בשאר בגדים; וכאן שהפרוכת עשויה מארבעה מינים (שש, ארגמן, תולעת שני ותכלת) הרי זה מובן (ובלשון הגמרא: "לית דין ולית דיינא" אין דין ואין דיין דיינים להשיב על כך) שהיא עשויה מעשרים וארבעה חוטים (יומא עא,ב—עב,א).

ומשמונים ושתים ריבוא היתה נעשית נחלקו המפרשים בכוונת הדברים. יש שאמרו שהכוונה למספרן של הבנות הצעירות (שלא הגיעו עדיין לכלל האיית דם נדה, והריהן טהורות בודאי) שהיו עוסקות באריגתה של הפרוכת. שכן מלאכת האריגה מלאכתן של נשים היתה, ואף במקדש היו הנשים אורגות בפרוכת ומקבלות שכר על כך (המפרש), ולפירוש זה יש אף הגרסיות "יבשמונים ושתים ריבוא" ("נערות, במקום "ריבוא") היתה נעשית". ויש שפירשו שהכוונה למספר החוטים שהיו בפרוכת (ר"ב). ועוד יש שפירשו (כבפירוש) שהכוונה לסכום הכסף שנדרש לצורך עשיית הפרוכת, שהוא שמונה מאות ועשרים אלף דינרי זהב (רמב"ם פי"מ).

ושתים עושין בכל שנה יש שפירשו שהכוונה לשתי פרוכות (ובניגוד רוזן) שעשימשו בבית המקדש השני כמחיצה בין קדש הקדשים וההיכל, ובאו מחיצות אלה בבית שני במקומו של קיר האבנים שורחבו היה אמה (יומא טרקסין") ששימש לכך בבית המקדש הראשון. והטעם לכך שלא הקימו בבית שני קיר זה והציבו תחתיו פרוכות שכן גובהו של המקדש השני היה מאה אמה (ויש האומרים שהיה גובהו ארבעים אמה. רש"י בבא בתרא ג,א), ובגובה שכזה, אין קיר אבנים שרוחבו אמה בלבד יכול להתקיים. ולא יכלו בוני המקדש בבית שני להגדיל את רוחב קיר זה באופן שיוכל להתקיים, שכן נאמר "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית" (דברי הימים א כח, יט), לומר שכל פרט בבית המקדש נקבע בנבואה ואין לשנותו (יעוין עירובין קד,א ועוד). ומשום כך עשו שתי פרוכות מכאן ומכאן וריוח בניניך, ורוחב הכל היה אמה (של בנין בת ששה טפחים). שכן כל פרוכת היתה בעובי טפח, והריוח שביניהן שהיה ברוחב ארבעה טפחים איפשר לבחן להלך ביניהן (המפרש). ויש שפירשו שהכוונה לפרוכת אחת לדביר (קודש הקדשים) ופרוכת אחת לאולם (רש"י חולין צ,ב). ובטעם עשייתן עדיף מדי שנה יש שכתבו שהוא משום עשן הקטורת המרובה שהיה משחיין (רא"ש).

מטבילין אותה דנו ראשונים בטעמה של הטבלה זו. יש שאמרו כי הטבלה זו של הפרוכת היא בנוהג בכל הכלים הנמצרים בטהרה. שקדם שימושם בקודש היו מטבילים אותם (רא"ש). והקשו על הסבר זה, שהרי אין הפרוכת מקבלת טומאה, כיון שהיא שייכת לבנין לא ולא לשימוש אדם והיינה בקרקע שאינה מקבלת טומאה (ראה משנה שביעית פ"י מ"ז). ויש שהסבירו כי אף שהיא בקרקע מכל מקום הרהיטי מקבלת טומאה משום היותה אוהל, שכן נאמר בפרוכת "וסכות על הארון את הפרוכת" (שמות מ, ג), ואמרו חכמים בפירוש כתוב זה שלא תהא הפרוכת מחיצה ישרה לגמרי, אלא תהא כפופה בראשה במקצת, כעין סכך (סוכה ז,ב). ויש מן הראשונים מהם משמע כי הפרוכת היתה יכולה להיטמא, והטבלה זו אינה אלא אם נטמאה הפרוכת (רא"ש. רש"י חולין שם). ויש שאמרו שהטבילו את הפרוכת לאחר שנארגה וקודם ששמו אותה על הפתח, משום החשש (הקרוב לודאי) שמא אחת האורגות נטמאה בנדה בלא ששמה לבה לכך, ונטמאה בכך הפרוכת הנעשית על ידה (המפרש). ואף שהאורגות, באמור, היו צעירות שלא הגיעו עדיין לכלל ראיית נדות, יש לחשוש שמא אחת מהן ראתה נדה, ואינה מודעת לכך.

הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ אף שמן התורה אסור להכניס דבר טמא למקדש ואף לא להשהותו שם — דין בשר טמא שונה. שכן אין דין זה נהג אלא בדבר שיכול להיטמא בדרגת אב הטומאה, או שיש לו טהרה במקוה (ראה שיירובין קד,ב), ובשר (בכל שאר מיני מאכל) אינו נעשה לעולם אלא ראשון לטומאה, וגם אין לו טהרה במקוה (ריבב"ן. תקלין חדתין בשם הגר"א).

ואף שמן התורה בשר קדשים שנטמא בכל דרגת טומאה ובכל מקום שהוא נשרף בעזרה. אסרו חכמים להכניסו לעזרה באופנים שונים (ראב"ד לתורת כהנים פרשת צו ח, ו—ז), ונחלקו חכמים במשנתנו אלו הם אותם אופנים.

אורח ההלכה

פרוכת שנטמאת בולד הטומאה נטמאה פרוכת המקדש בולד הטומאה — מטבילים אותה בתוך העזרה, ואם הוצרכה הפרוכת יכולה להיטמא, והטבלה זו אינה אלא אם נטמאה הפרוכת (רא"ש. רש"י חולין שם). ויש שאמרו שהטבילו את הפרוכת לאחר שנארגה וקודם ששמו אותה על הפתח, משום החשש (הקרוב לודאי) שמא אחת האורגות נטמאה בנדה בלא ששמה לבה לכך, ונטמאה בכך הפרוכת הנעשית על ידה (המפרש). ואף שהאורגות, באמור, היו צעירות שלא הגיעו עדיין לכלל ראיית נדות, יש לחשוש שמא אחת מהן ראתה נדה, ואינה מודעת לכך.

הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ אף שמן התורה אסור להכניס דבר טמא למקדש ואף לא להשהותו שם — דין בשר טמא שונה. שכן אין דין זה נהג אלא בדבר שיכול להיטמא בדרגת אב הטומאה, או שיש לו טהרה במקוה (ראה שיירובין קד,ב), ובשר (בכל שאר מיני מאכל) אינו נעשה לעולם אלא ראשון לטומאה, וגם אין לו טהרה במקוה (ריבב"ן). תקלין חדתין בשם הגר"א).

מעשה רוקם... מעשה חשב כל מקום שנאמר בתורה "מעשה רוקם" הוא שתהיינה הצורות נעשות באריגה ונראות רק מצד אחד באריג, ו"מעשה חושב" הוא שתהיינה נראות בשוה משני צדי האריג, כר' נחמיה (ראה יומא עב,ב. וראה כ"מ). (רמב"ם שם פ"ח ה"ט).

שפע למד את עמי
© כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com
hashefa.co.il